

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OBJEKTİF ULUSAL ÇIKAR KAVRAMI: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI
VE FIRAT KALKANI HAREKÂTI

Yüksek Lisans Tezi

Edebalı Murat AKCA

100024494

İstanbul, Şubat 2018

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OBJEKTİF ULUSAL ÇIKAR KAVRAMI: KIBRIS BARIŞ
HAREKÂTI VE FIRAT KALKANI HAREKÂTI
Yüksek Lisans Tezi

Edebali Murat AKCA

100024494

Danışman: Doç. Dr. Hasan Basri YALÇIN

İstanbul, Şubat 2018

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
.....Sosyal Bilimler..... ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Uluslararası İlişkiler (Tezi)

Yüksek Lisans programı öğrencisi Edebali Merve AKÇA : 010
OBJEKTİF ULUSAL ÇIKAR KAVRAMI: KIBRIS BARIS HAREKATI
VE FIRAT KAVRAMI HAREKATI başlıklı tez çalışması.

Enstitümüz Yönetim Kurulu 30/11/2018 tarih ve 2018-466 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI	<u>Doç. Dr. Hasan Basri Yıldırım</u>	
JÜRI ÜYESİ	<u>Prof. Dr. Oya Dağlı-Macı</u>	
JÜRI ÜYESİ	<u>Prof. Dr. Dr. Hüseyin Alptekin</u>	

(*) Yüksek lisans tez savunma jürileri en az biri kurum dışından olmak üzere danışman dahil en az üç öğretim üyesinden oluşur. Jürinin üç kişiden oluşması durumunda eş danışman jüri üyesi olamaz. Eş tez danışmanının jüri üyesi olması durumunda asıl jüri beş üyeden oluşur.

ÖZET

Bu çalışmada, “yurtta sulh cihanda sulh” ve batıcılık ilkelerinin Türk Dış Politikası’nda süreklilik arz ettiği savı incelenmiştir. Çalışmada Kıbrıs Harekâtı ve Fırat Kalkanı Harekâtı’ndan yola çıkarak, genel kanaatin aksine, Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politika tutumunun kritik şartlar altında değişikliğe uğradığı iddia edilmektedir. Dış Politika ilkelerinde yaşanan değişimin kaynağı stratejik kültür teorisi ve materyal teori üzerinden test edilmiştir. Kritik süreçlerde yaşanan davranış değişimleri devletlerin objektif ulusal çıkarları üzerinden açıklanmıştır. Bu bağlamda, ilk bölümde teorik tartışmalar ele alınarak bir teorik pozisyon belirlenmiş ve teorinin Türk Dış Politikası’na uygulanış biçimi ile çalışmanın metodolojisi anlatılmıştır. İkinci bölümde ise devletlerin davranışlarını düşünsel tarihsel deneyimler üzerinden açıklayan stratejik kültür literatürü taranmış; akabinde materyal unsurlar ile davranışları açıklayan realist yaklaşımlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde Türk Dış Politikası’nın genel dinamikleri, batıcılık ve yurtta sulh cihanda sulh kapsamında değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde Kıbrıs Harekâtı, devletlerin objektif ulusal çıkarlarına göre hareket ettiğini varsayan teorik perspektife göre ele alınmıştır. Beşinci bölümde Fırat Kalkanı Harekâtı aynı şekilde analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmanın özeti yapılarak literatürdeki hangi eksikliği doldurduğu ve hangi noktalarda nakıs kaldığı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: (Türk Dış Politikası, Stratejik Kültür, Tehdit, Ulusal Çıkar)

ABSTRACT

The present study aims at questioning the conventional wisdom that Turkish Foreign Policy exhibits a continuity in the form of “Peace at home, peace in the world!” and of Westernism. Using the Cyprus Operation and the Operation Euphrates Shield as a starting point, the study reveals that the conduct of foreign policy may change under critical circumstances. The change in the principles of foreign policy is tested through the strategic culture theory and the material theory. It is revealed that objective national interests can account for the change in foreign policy behavior under critical circumstances. The first chapter evaluates theoretical discussions and adopts a theoretical position. It also covers the methodology and the adopted theoretical position’s application to Turkish Foreign Policy. In the second chapter, there is a literature review of strategic cultural, materialist and realist explanations. Third chapter provides an evaluation of the dynamics of Turkish Foreign Policy in the context of Westernism and the principle of “Peace at home, peace in the world!”. In the fourth and fifth chapters, the Cyprus Operation and the Operation Euphrates Shield are analyzed separately. The concluding chapter makes a final assessment of the gap in the literature the present study fills and of its weaknesses.

Keywords: (Turkish Foreign Policy, Strategic Culture, Threat, National Interests)

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, devletlerin dış politika davranışlarının kaynakları stratejik kültür teorisi ve materyal teoriler üzerinden test edilmiştir. Yapılan teorik analiz sonrasında, Türk Dış Politika'sının kritik süreçlerde objektif ulusal çıkarlarına göre hareket ettiği argümanı Kıbrıs Barış Harekâtı ve Fırat Kalkanı Harekâtı örnekleriyle incelenmiştir.

Tez konunun belirlenmesi hususunda yardımlarını esirgemeyen ve tez yazım sürecinin her aşamasında büyük bir özveri ile desteğini ortaya koyan, çalışmanın en iyi hale gelmesini sağlayan ve hayatıma kattığı akademik ve insani değerleri asla unutmayacağım, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Hasan Basri Yalçın'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, benim üzerimde büyük emeği olan değerli annem Ayşe Akca'ya ve hayatta olduğu dönemde eğitimim hususunda hiç bir özveriden kaçınmayan saygıdeğer rahmetli babam Ayhan Akca'ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
I. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı	1
1.2. Literatür ve Çalışmanın Temel Argümanı.....	2
1.3. Araştırma Metodolojisi	8
II. BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI	12
2.1. Stratejik Kültür Teorisi.....	12
2.2. Realist Yaklaşımlar	19
2.3. Literatür Analizi	27
III. BÖLÜM: TÜRK DIŞ POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ	32
3.1. Türk Dış Politikasında Temel Dinamikler.....	33
3.1.1. Batıcılık.....	35
3.1.2. Statükoculuk: Misak-i Milli ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh.....	38
3.2. Türk Dış Politikası Dönemsel İncelemeler	40
3.2.1. Atatürk Dönemi Dış Politika	40
3.2.2. Soğuk Savaş Dönemi	43
3.2.3. Özal Dönemi.....	45
3.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem	48
3.3. Türk Dış Politikasının Süreklilik ve Değişim Eksenini	51

IV. BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI	52
4.1. Harekât Öncesi Kıbrıs'ın Tarihçesi.....	54
4.2. 1974 Kıbrıs Harekâtı.....	61
4.3. Türk Dış Politikasında Kırılma ve Kıbrıs Harekatı.....	65
V. BÖLÜM: FIRAT KALKANI HAREKÂTI.....	68
5.1. Suriye İç Savaşı.....	69
5.2. Türkiye ve Suriye İç Savaşı.....	71
5.3. Fırat Kalkanı Harekâtı.....	73
5.4. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Türk Dış Politikasında Kırılma.....	79
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	86

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
DEAŞ:	Irak Şam İslam Devleti
FKH:	Fırat Kalkanı Harekâtı
NATO:	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
PYD:	Demokratik Birlik Partisi
TDP:	Türk Dış Politikası
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
YPG:	Halkçı Koruma Birlikler

I. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı

Uluslararası İlişkiler disiplinin ortaya çıkışı ile birlikte ulus devletlerin dış politika davranışlarının ve tutumlarının altında yatan sebepler, disiplinin cevap getirmeye çalıştığı en önemli sorulardan biri olmuştur. Uluslararası sistemde bulunan aktörlerin dış politikalarını neye karşı belirlediği ve nasıl bir yöntem ile tutumlarını ortaya koyduğu Uluslararası İlişkiler disiplininde önemli bir yer tutmaktadır.

Devletlerin davranışlarının kaynağı sorusuna literatürde farklı bakış açılarıyla cevap verilmektedir. Kimileri devletlerin belli stratejik kültürleri olduğu ve bu kültüre uygun dış politika davranışlarını tercih ettiğini iddia eder. Kimileri ise devletlerin kendilerine has kültürel değerlerden değil, objektif ulusal çıkar değerlendirmelerinden hareket ettiğini dile getirir. Bu çalışma bu tartışmayı ele alacaktır. Özellikle kritik dış politika süreçlerinde devletlerin objektif çıkar algılarına göre hareket ettiği gösterilecektir.

Bahsi geçen teorik yaklaşımlar Türk Dış Politikası örneklerinde mukayeseli biçimde incelenecektir. Bu bağlamda, Türk Dış Politikası (TDP) üzerine yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun stratejik kültür teorileri üzerinden olmasına rağmen reel politik değerlendirmelerin kritik olaylarda devreye girdiği iddia edilecektir. TDP’de bulunan vakalar hem stratejik kültür hem de materyal teoriler

üzerinden inceleyerek materyal teorilerin merkeze alındığı bir çalışma yapılması bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1.2. Literatür ve Çalışmanın Temel Argümanı

Devletlerin dış politika yapım sürecinde belirledikleri politikaların ve davranışların hangi motivasyonlar üzerinden şekillendiği Uluslararası İlişkilerde iki temel farklı bakış açısı üzerinden açıklanmaktadır. Bakış açılarından birincisi, devletlerin dış politika davranışları kaynağına kültür ve kimlik üzerinden açıklama getiren teorik yaklaşım olmuştur.¹ İkinci teorik yaklaşım ise devletlerin tutumlarını materyal unsurlar tanımlayan teorik çerçeve olmuştur.²

Kültür kuramı ile devletin davranışlarına açıklama getiren teorik yaklaşım stratejik kültür teorileri üzerinden ilerlemiştir. Stratejik kültür teorik bakış açısı, devletlerin dış politika davranışlarını tarihi deneyimler sonucu oluşan düşünce dünyası üzerinden belirlendiğini iddia etmektedir. Bu yüzden, devletlerin tarihten gelen tecrübeleri ile uzun dönemli süreklilik arz eden politikalara sahip olduğu ifade edilmektedir. Stratejik kültür teorilerinde, süreklilik arz eden politikaların siyasi elitlerin felsefi, siyasi, kültürel ve zihinsel karakter özelliklerinin bir toplamı üzerinden belirlendiği belirtilmektedir.³

Stratejik kültür yaklaşımında, sadece devletlerin ve düşmanlarının sahip olduğu materyal kapasiteler üzerinden politika inşa etmenin sorunlar içerdiği

---

¹ Alastair Iain Johnston, "Thinking about Strategic Culture", **International Security**, 1995, s. 32-64.

² Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **Cambridge University Press**, 1998, s. 144-172.

³ Johnston, **a.g.e.**

söylenmektedir. Doğru bir strateji inşa etmek adına, devletlerin niyetleri ve düşünceleri politika yapım sürecinin merkezine koyulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu düşünceler karar vericiler için subjektif bir rehber oluşturup tutumlarında belirleyici bir unsur olduğu görüşü bulunmaktadır.⁴

Devletlerin aynı olaylara farklı tutumlar sergilediği stratejik kültürün temel çıkış noktası olmuştur. Bu bağlamda, stratejik kültür çalışmaları özellikle Soğuk Savaş'ın son döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Sovyetler Birliği'nin nükleer strateji üzerine şekillenmiştir. Sovyetler Birliği'nin tarihi süreçten edindiği kültür ile daha yayılcı politikaya ve otokratik bir yapıya sahip olduğu bu yüzden Amerika'ya göre farklı bir strateji geliştirdiği düşüncesi ortaya koyulmuştur.⁵ Stratejik kültür teorilerinin temel argümanı farklı devletlerin yaşanan aynı olaylara karşı farklı reaksiyonlar göstermesidir. Devletler farklı kültürlere sahip oldukları için olaylara farklı çerçeveden bakıldığı iddia edilmektedir. Bu yüzden, stratejik kültür teorileri devletlerin strateji belirleme sürecinde kültürel unsurların materyal hususlara karşın üstünlüğünü kabul etmektedir.

Stratejik kültür teorileri devletin dış politika karar mekanizmasını tarihi tecrübeler ve siyasi elitlerin bakış açıları üzerinden kültür kuramı üzerinden inşa etmektedir. Bu teorik bakış açısına gelen en yoğun eleştiriler, tarihi tecrübelerin tanımlanmasının yapılmaması ve metodolojik olarak bir yöntemin belirlenmemesi üzerine olmuştur.

---

⁴ Yitzhak Klein, "A Theory of Strategic Culture", *Comparative Strategy* 10, 2007

⁵ Jack Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, R-2154-AF, Santa Monica: Rand Corporation, 1977

Diğer eleştiriler ise, stratejik kültürün fazla inşacı olarak görülmesi ve devletin stratejik kültür kimliklerinin nasıl aktarımı yapıldığı ile alakalı sorulara cevap verememesi olmuştur. Bunun yanı sıra, strateji-davranış ilişkisinin açıklamasında stratejik kültür teorilerinin yetersiz kalması eleştirilmektedir.

Devletlerin davranışlarına kültür kuramı üzerinden açıklama getiren stratejik kültür teorilerinin karşısında, devletin tutumlarını reel politik üzerinden açıklayan materyal teoriler bulunmaktadır. Materyal teoriler devlet davranışlarının kaynağının merkezine kapasite, güç ve teknoloji gibi materyal unsurları almışlardır. Kültür kuramı yaklaşımının ikincil ve öznel olduklarını düşündükleri için açıklayıcılık gücünün yetersiz olduğunu ifade etmektedirler.⁶

Materyal unsurlar üzerinden devletin dış politika kararlarının nedenini açıklayan teoriler realist teoriler üzerinden incelenmektedir. Realist teoriler bakış açısı olarak aynı çıkış noktası ile duruma yaklaşmış olsa da içerisinde çeşitli farklı görüşler bulunmaktadır. Bu farklı görüşler Klasik Realizm, Neo Realizm ve Neo Klasik Realizm olarak ayrılmaktadır.

Klasik Realizme göre, devletler güçlerini uluslararası sistem içerisinde en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışırlar bu yüzden mücadeleler ortaya çıkar. Bunun yanı sıra, devletleri revizyonist ve statükocu devletler olarak tanımlamaktadır. Revizyonist devletler yayılcı politikalar izlerken, statükocu devletler düzeni korumaktan yana tavır sergilerler. Devletleri insan doğasına benzeterek güç

---

⁶ Jeffrey S. Lantis, "Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism", **Defence Threat Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office**,2006

arzulayan birimler olduğu iddia edilir. Gücü ulusal çıkarların merkezine koyarak, ulusal çıkarların ideolojilere ve motivasyonlara göre şekillenmediği söylenir⁷

Neorealizm devletlerin davranışlarını uluslararası yapının güç dengesi ile açıklamaktadır. Klasik realizmde vurgu yapılan insan doğasının ve devletin iç dinamiklerinin devletlerin tutumlarını açıklamayacağı ifade edilir. Bununla birlikte, uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğu bu sebeple devletlerin hayatta kalma güdüleri ile güvenliklerine karşı tehdit oluştuğu ifade edilmektedir.

Neoklasik Realizm ise devletlerin liderlerinin tutumunun etkili olduğu görüşünün yanı sıra uluslararası sistemin de devletlerin tutumunda belirleyeceği olduğunu iddia etmektedir. Lider odaklı bu teorik bakış açısında, liderlerin dış tehditlere karşı önlem alması gerekirken diğeryandan iç siyasetteki desteğini ve kaynak toplanmasının gerekliliğinden bahseder.⁸

Realizme gelen eleştirilere bakıldığında, Klasik Realistler insan doğasının kötümser olduğu esası ile devlet davranışlarını açıklaması sebebiyle, barış ve işbirliği gibi dinamikleri açıklayamadığından dolayı tenkit edilmektedir.⁹ Neoklasik Realizme gelen eleştiriler uluslararası sistemin anarşik olduğu üzerinden uluslararası ilişkilere

---

⁷ Hans J. Morgenthau ve Kenneth W. Thompson, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Knopf:1985

⁸ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, ve Jeffrey W. Taliaferro, “**Introduction: Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**”, içinde *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge University Press: 2009

⁹ Ole Holsti, **Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challenge**, New York: St Martin’s Press, 1995

açıklama yaparken, devletin çıkarlarına ve tercihlerinin kaynağına açıklık getirememiş olması üzerine yoğunlaşmıştır.¹⁰

Uluslararası İlişkilerde yaşanan olaylara karşı öngörü gücünün yetersizliği Realizm'e gelen diğer bir eleştiri olmuştur. Özellikle soğuk savaş sonrasında yaşanan işbirliği, demokratik devrim ve entegrasyon gibi hususları öngörememesi eleştirinin merkezini oluşturmaktadır.¹¹ Bununla birlikte, realizmin açıklayıcı bir teori olmadığını ve değişime yönelik varsayımlarının yetersiz olduğu ifade eden görüşlerde bulunmaktadır.¹²

Materyal ve stratejik teorilerin devletlerin dış politika davranışlarının kaynağına yönelik bakış açısı incelenmiştir. Bahsi geçen bakış açılarına gelen eleştiriler ele alınmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmanın iddiası materyal teorilerin devletlerin davranışlarını belirleyeceği yönünde olacaktır. Materyal teorilerin stratejik kültür teorilerine göre daha somut verilere dayanması ve açıklayıcı olması nedeniyle bu çalışmanın ana argümanını belirleyen yaklaşım olacaktır.

Bu çalışmanın temel sorusu olan ulusal çıkarın devletler tarafından neye göre belirlendiği sorusuna verilecek cevap materyal teorik yaklaşım üzerinden olacaktır. Devletlerin ulusal çıkarları stratejik kültür teorik yaklaşımına göre, pek çok değişkene bağlı olan sübjektif unsurlara göre belirlenmektedir. Yöneticilerin

---

¹⁰ Holsti, a.g.e.

¹¹ Charles Kegley, **Neoliberal Challenge to Realist Theories of World Politics: An Introduction**, St. Martin's Press, 1995

¹² Robert Keohane, **Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond**, New York: Columbia University Press, 1986

tercihlerinden bağımsız olarak materyal unsurları temel alan ulusal çıkar tanımlaması ise objektif ulusal çıkar tanımlaması olarak yapılmaktadır.¹³

Bu çalışmanın temel iddiası realist yaklaşım üzerinden tanımlanan objektif ulusal çıkarların devletlerin dış politika davranışlarını belirleyen bir unsur olduğu yönünde olacaktır. Objektif ulusal çıkar, devletlerin ulusal çıkarlarına karşı olan tehditlerin rasyonel değişkenler üzerinden tanımlanmasıdır. Ulusal güvenliğine tehdit oluşturan unsurlar kimlik, düşünceler ve tarihi süreklilik üzerinden belirlenmez. Somut bir şekilde tehdit oluşturan hususlar ulusal güvenliğin sınırını belirlemektedir.

Devletlerin ulusal çıkarlarını objektif dinamikler üzerinden belirlediği bu çalışmanın temel argümanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bu iddia TDP üzerinde test edilecektir. Bu iddia test edilirken, devletlerin dış politika davranışlarını neye göre belirlediği yönündeki sorulara TDP'nin dinamikleri ve vakaları üzerinden cevap aranacaktır. Bu cevap aranırken, Türkiye'nin Dış Politikasını objektif ulusal çıkarlarına göre belirlediği üzerinden inceleme yapılacaktır.

TDP üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda statükoculuk, batıcılık ve yurttan sulh cihanda sulh ilkelerinin dış politikada uzun süre süreklilik arz eden ilkeler olduğu iddia edilmektedir.¹⁴ Bu çalışmanın temel argümanı olan, devletlerin tarihten gelen kültürlerine göre dış politika davranışı belirlemediği iddiası TDP için de geçerlidir. TDP uzun bir süre batıcılık, statükoculuk ve sulh ilkeleri çerçevesince ilerlemiş olsa da, ikinci Dünya Savaşı öncesi kısmi bir şekilde batıya karşı bir tutum

¹³ Joseph Frankel, **National Interest**, Praeger Publishers, 1970

¹⁴ Ramazan Gözen, **İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe Türkiye'nin Dış Politikası**, Ankara: Palme Yayıncılık, 2009,

sergilemiştir. Bu kırılma sonrası Kıbrıs Harekâtı TDP’de kırılma ve değişim yaratmıştır. Kıbrıs Harekâtı ile sulh ve batıcılık ilkeleri kenara bırakılmıştır. Devletin objektif ulusal çıkarlarına karşı bir tehdit oluşması, süreklilik gibi gözükten ilkelerin değişimine sebebiyet vermiştir.

Fırat Kalkanı Harekâtı (FKH) ile TDP’de ikinci büyük kırılma yaşanmıştır. Objektif ulusal çıkarlara karşı tehditler gelişmesi nedeniyle batıcılık ve sulh ilkeleri göz ardı edilerek askeri bir operasyon gerçekleştirilmiştir. FHK ile Kıbrıs Harekâtı’nın en önemli ortak özelliği objektif ulusal çıkarları sebebiyle süreklilik olduğu iddia edilen ilkelerin tereddüt etmeden göz ardı edilmesidir. Bu iki askeri operasyondan da Türkiye’nin hinterlandında yeni bir devlet kurulma girişimi/ihtimali devletin ulusal çıkarlarının karşısında olmuştur.

TDP’de değişim yaşatan iki olayın, stratejik kültür teorilerinin sorgulanması sağlayan ve karşı argüman oluşturacak vakalar olduğu söylenebilir. Bu örnekler ile devletlerin uzun süre kimliklerine, düşünce dünyalarına göre politika üretmedikleri gözükmektedir.

1.3. Araştırma Metodolojisi

Bu çalışma mukayese (karşılaştırma) metodunun stratejik kültür ve materyal teoriler üzerinden Türk Dış Politikası’ndan seçilen iki tane örneğin teorik test edilmesiyle yapılmıştır. Mukayese metodunun iki tane alt dalı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi benzer örneklerin mukayesesi metodudur, ikincisi ise farklı örneklerin mukayesesi metodudur. Bu çalışmada seçilen örnekler farklı örneklerin mukayesesi metodu ile ele alınacaktır.

Karşılaştırma metodunun verileri anlamaya odaklanması, verilerin içinden bulunan teorik gerçekliği ortaya çıkarması ve belirli bir çerçeve içerisinde sınırlı olan genelleme yapabilme özellikleri öne çıkmaktadır.¹⁵ Bu özellikler sebebiyle, TDP’de ele alınan süreklilik/değişim yaklaşımının teorik bakış açısıyla incelenmesi için en uygun metot olacaktır.

Farklı örnekler mukayesesi metodu birbirinden iki farklı olayın aynı neden ve sonuçlar barındırması üzerinden yapılan metodolojik yöntemdir.¹⁶ Mukayese metodunun alt birimi olan bu yöntem ile TDP bağlamında ele alınan Kıbrıs Harekâtı ve FKH vakalarının teorik testinin yapılması sağlanacaktır.

Bu iki örneğin birbirinden farklı olmasına sağlayan hususlar; yaşanan dönemlerin birbirinden farklı olması, siyasi liderlerin farklı kişiler olması, iktidarda olan siyasilerin ideolojilerin birbirinden farklı olması ve bürokraside hâkim olan ideolojinin farklı olmasıdır. Bunların yanı sıra, Kıbrıs Harekâtı döneminde asker etkin bir konumda iken, FKH’de sivil yönetimin daha etkin olduğu bir dönem olmuştur. Bu farklılıkların karşısında bulunan ortak özellikler ise askeri harekât yapılması ve bu harekâtların nedeninin objektif ulusal çıkarlar adına yapılması olmuştur.

Bu çalışmanın bütününde mukayese metodu kullanılmışken, vakalar kendi içinde süreç takibi (Process Tracing) metodu ile incelenecektir. Süreç Takibi

---

¹⁵ Neuman Lawrance, **Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches**, Pearson International Edition, 2014

¹⁶ Adam Przeworski ve Henry Teune, **The Logic of Comparative Social Inquiry**, Wiley-Interscience, 1970

metodunun olaylara neden-sonuç mekanizmasına yaklaşımı nedeniyle bu metot seçilmiştir.¹⁷ Türk Dış Politikası'nda yaşanan değişimleri ve bu değişimlerin nedenleri ve ne tür eylemlere sebebiyet verdiğinin vakalar üzerinde değerlendirmesinin bu metot kullanılarak yapılması nedenleri anlamak adına daha net bir çerçeve çizilecektir.

Vakalara neden-sonuç ilişkisi bağlamı üzerinden kanıt aranırken, bahsi geçen metodun kronolojik esas ile olayları ele alınması yöntemi kullanılmıştır.¹⁸ TDP'de ele alınan vakaların yaşandığı zaman öncesindeki durumlar ele alınacak ve yaşanan olayların tarihi süreçleri ile sebepleri irdelenecektir.

Süreç Takibi metodunun en büyük handikaplarından birisi yapılan genellerimin büyük çaplı olmasının risk taşımasıdır. Vakalar üzerinden ilerleyen bir metodoloji olduğu için daha büyük genellemeler için uygun olmamaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmada ele alınan iki tane vaka içerisinde genellemeler yapılacaktır. Bu genellemeler bu metot için risk taşımakla beraber, metodun kendi doğasından bulunan olaylara neden-sonuç ilişkisi içerisinde kanıtlar getirmeye çalışması vakalar üzerinden genelleme yapılmasını tutarlı kılmaktadır.

Mukayese metodunun bazı eksiklikleri olmasına rağmen, dış politika ve uluslararası ilişkilerde hali hazırda sorun olan olayları, davranışları açıklamak adına en çok kullanılan yöntemlerden biri olmuştur. Mukayese metodunun alt birimi olan farklı örnekler mukayese yöntemi ile teorik test yapılacaktır. Vakalar üzerinden de

---

¹⁷ David Collier, "Understanding Process Tracing", **Political Science & Politics**, 2011, s. 823-30.

¹⁸ Andrew Bennet, **Process Tracing and Causal Inference**, içinde Henry E. Brady ve David Collier, **Rethink Social Inquiry Diverse Tools, Shared Standards**, Rowman Littlefield Publishers, s. 207-219.

Süreç Takibi yöntemi ile neden-sonuç ilişkisi kurularak teorik iddialar desteklenecektir.

Bu çalışma için belirlenen metot ile teorik test TDP üzerinde yapılmıştır. İlk bölümde, giriş bölümünde değinilen literatürde yapılan tartışmalar ve çalışmanın teorik iddiaları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra, stratejik kültür teorisinin ve realist teorilerin bakış açıları anlatılmış, eleştiriler sunulmuş ve çalışmanın temel argümanının analizi yapılacaktır. İkinci bölümde ise, TDP'sında bulunan temel ilkeler ele alınacak ve dönem bazlı olarak süreklilik/değişim bağlamında TDP incelenecektir. Bununla beraber, objektif ulusal çıkarlara göre TDP'nin nasıl şekillendiği gösterilecektir. Üçüncü bölümde ise, Kıbrıs Harekâtı kapsamında Kıbrıs'ın ve harekâtın tarihçesi anlatılacaktır. Bu kronolojik bilgiler ışığında, TDP'sında değişim yaşatan bu harekâtın objektif ulusal çıkar teorik perspektifiyle değerlendirilecektir. Dördüncü bölümde ise, FKH ele alınacak ve öncesinde yaşanan gelişmeler kronolojik olarak anlatılacaktır. Kıbrıs sonrası dış politikada ikinci büyük değişim yaratan FKH'nin neden- sonuç ilişkisi bağlamında objektif ulusal çıkar teorik bakış açısıyla ele alınacaktır. Son olarak, çalışmada ortaya konular iddialar ve tartışmalar sonuç bölümünde değerlendirilecektir. Bununla birlikte, çalışmadan ortaya konulan argümanın ne tür sonuçlar ortaya çıkardığı anlatılacaktır

II. BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde Türkiye'nin Dış Politikası'ndaki değişim ve kırılmaları anlamak adına ve değişimlerin kaynağının kökenlerinin belirlenmesi için literatür incelenecektir. Bu değişimler aslında devletin davranışı ve tutumu manasına geldiği için bu davranışların nelere göre şekillendiği önem arz etmektedir. Devletlerin davranışlarını ve stratejilerini açıklama noktasında Uluslararası İlişkilerde iki ana akım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi düşünceler üzerinden açıklama getiren akım, ikincisi ise materyal unsurlar üzerinden temellendirme yapan akımdır. Bu bağlamda, ilk olarak stratejik kültür teorilerinin genel çerçevesi anlatılacak, akabinde materyalist teoriler perspektifinden devletlerin tutumlarına dair ne tür açıklamalar getirildiği ele alınacaktır.

2.1. Stratejik Kültür Teorisi

Strateji açıklama biçimleri genelde materyal bir okuma üzerinden yapılmış ve baskın olan akım olmuştur. Materyal açıklamalar güç, teknoloji, kapasite, kaynaklar ve ekonomi gibi unsurlar üzerinden ilerlemiştir. Kültür terimi üzerinden açıklama yapanlar ise tarihten gelen düşünce dünyasının bir toplamı ile olaylara ve ilişkilere açıklama getirmişlerdir. Başka bir deyişle, kültür kuramı devletin ve devlet elitlerinin felsefi, siyasi, kültürel ve zihinsel karakter özelliklerinin bir bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹⁹

---

¹⁹ Johnston, a.g.e, s. 34-35.

Tarihten gelen deneyimler ve düşünce dünyasının birikimleri ile açıklama yapan stratejik kültür savunucuları, tarih dışı olan ve kültürü esas almayan akımların karşısında olmuştur. Materyal unsurların direkt olarak karşısında olmasalar da birincil unsurun kültür olduğunu savunmuş ve materyal unsurları başat bir unsur olarak ele almamışlardır.

Stratejik kültürün oluşturduğu kültür esaslı temellendirme 90'lar sonrasında uluslararası ilişkiler disiplinin de önemli bir akıma dönüşecek Sosyal İnşacılık (Konstrüktivizm'in) temelini oluşturmuştur. Stratejik kültür kavramı özellikle 80'lerin sonrasında olgulaşmaya başlamış bir kavramdır. Kültür kavramı sosyal bilimlerin diğer dallarında; sosyoloji, antropoloji vb. kullanımı 1940-1950'ler de yaygınlaşmaya başlamasına rağmen, siyaset biliminin disiplini olan uluslararası ilişkiler disiplinin kullandığı kavramlar içerisinde olmamıştır. Bu kavramsallaştırma Soğuk Savaş döneminin son dönemlerinde ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri ve kendi iç siyasi dinamiklerini açıklamak adına kullanılmıştır. Soğuk savaşın bitişi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bu kavramsallaştırma uluslararası ilişkiler ve güvenlik terminolojisinde kullanımı yaygınlaşmıştır.

Kültürün siyaset üzerinde büyük bir etkisinin olduğu argümanın kökeni eskilere dayanmaktadır. Dış Politikanın bir vechesi olan güvenlik politikalarında kültürün rolü de bir o kadar eskidir ve Thucydides'in Peloponez Savaşlarını anlattığı eserinde dahi rastlamak mümkündür. Son yüzyılda Almanya'nın girdiği iki savaşta agresifliğini de Alman ulusunun kültürel özelliklerine atfeden eserler vardır. Savaşlar sonrasında Almanya ve Japonya'nın sergilediği pasif duruşun ise bu ülkelerin

yaşadığı travmalarla ve tarihten çıkardıkları derslerle açıklanmıştır.²⁰ Kültür ile açıklama getiren akım özellikle 20. Yüzyılın başlarından itibaren etkisi yitirip, materyal unsurlar ile açıklama getiren akımın daha etkin olduğu bir dönem olmuştur. Ancak, Soğuk Savaş'ın ileri safhalarında bir kez daha kültürel çalışmalar ön plana çıkmış ve iki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin aynı şekilde politika belirlemediği vurgusu yapılmıştır.

Bu yaklaşımla, Sovyetler Birliği'nin tarihten gelen yayılcı politikalarının ve iç siyasetteki otoriter yapısının devletin davranışlarını belirler iken Amerika Birleşik Devletleri'nin erken cumhuriyet dönemindeki ahlaki değerlerinden ve temel insan ilişkilerinden bir davranış ortaya koyduğunu söylemektedir. Bu iki farklı devletin tarihten gelen farklı öğrenilmişliklerinin etkisi ile nükleer silahlar politikasında farklı davranışlar ve politikalar uyguladığını da vurgulamıştır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere stratejik kültür kuramı, farklı devletlerin farklı tarihi tecrübelerine sahip olması sebebiyle aynı vakalara gösterilen tutumların farklı olduğunu vurgulamışlardır.²¹

Gücün siyasi maksatlarla kullanımı olarak tanımlanabilecek strateji de kültür tartışmalarından nasibini almıştır. Almond ve Verba'nın siyasi kültür üzerine yaptıkları çalışmada da güç kullanımı üzerine tartışmalar yer almaktadır.²² Kültür kavramını ön plana çıkaran çalışmalar, objektif bilgilerin ve kapasiteye dair çıkarımların güvenlik analizlerinde yetersiz olduğunu; zira, kültürün materyal

---

²⁰ Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1998

²¹ Johnston, a.g.e.

²² Gabriel Almond and, Sidney Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Boston: Little Brown, 1965, s. 9-15.

gerçeklerin yorumlanmasında kilit öneme sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu bağlamda, stratejik kültür kavramı, konuya dair tartışmaların odağı haline gelmiştir. Buna yaklaşıma göre, siyasetin devamı olan savaşta, sadece kapasite ve güç farkları değil, uluslar arasında kültür farkları da vardır.

1970'lerde bazı teorisyenler, stratejik davranışın yalnızca sahada gerçeklerin objektif bir şekilde hesaplanmasının ürünü olmayabileceği fikrini ortaya attı. Buna göre strateji, bir sosyal inşanın sonucuydu. Snyder'in stratejik kültür yoluyla Sovyet nükleer güvenlik stratejisini yorumlaması alandaki ilk çalışmalardandır. Bu çalışmaya göre güvenlik politikasını belirleyen elitler, ülkeye münhasır bir stratejik kültür üzerinden sosyalleşirler ve bu sosyalleşme sürecinin bir sonucu olarak, bazı inanç, tutum ve nükleer strateji ile ilgili davranış kalıpları ülke stratejisinin belirlenmesinde yarı kalıcı bir hale gelir.²³ Soğuk Savaş dönemi Amerikalı stratejik kültürü teorisyenlerinin elde etmek istedikleri şey okuyucularına Sovyetlerin kültürsüz bir kara kutu olmadığını göstermekti.²⁴

Strateji geliştirme sürecinde karşılaşılan sorunlar arasında, düşman için nelerin önemli olduğunu bilmeden ve niyetlerinin ne olduğunu bilmeksizin, düşmanın ve yeteneklerinin incelenmesinin boşuna olması sayılabilir. Stratejik kültür bu anlamda bir bilişsel çerçevedir ve karar vericiler için subjektif bir rehber olup, stratejik empirizm olarak adlandırılabilir gerçekleri anlamalarına yardımcı olur.²⁵

---

²³ Snyder, a.g.e.

²⁴ Colin Gray, "Strategic Culture as Context: First Generation of Theory Strikes Back", **International Studies**, 1999, s.59.

²⁵ Klein, a.g.e, s. 7-8.

Stratejik Kùltür çalışmalarının kendi içinde de konuya farklı bakış açıları ile bakan kuşaklar oluşmuştur. Bu farklı bakış açıları birinci kuşak, ikinci kuşak ve üçüncü kuşak ayrılmıştır. Birinci kuşak stratejik kùltür çalışmaları 1980'lerin ilk yarısından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Sovyetler Birliği'nin nükleer stratejilerinin neden farklı olduğunu üzerine eğilmiştir.²⁶ Bu kuşağa göre; etno-kùltürel yapı, coğrafik durum ve tarih merkezli makro-çevresel düzey stratejik kùltürün birinci ayağıdır. İkinci ayağı ise toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik düzeyi tarafından belirlenen toplumsal düzeydir. Son belirleyici unsur ise sivil-asker ilişkileri üzerinden belirlenen bir mikro düzeydir.²⁷

Birinci kuşak stratejik kùltür çalışmacılarının ortaya koyduğu temellendirmelere bazı eleştiriler getirilmektedir. Kavramsal ve tanımlamalarında bulunan muallâk kavramlar eleştirilmektedir. Tanımların ve kavramların devletin davranışlarının kaynağı sorularına cevap verilemediği belirtilmiştir. Diğer bir eleştiri ise davranış tanımlaması üzerinden yapılmıştır. Birinci kuşakta davranış üzerine büyük bir vurgu yapılır iken özellikle üçüncü kuşak savunucuları davranış kavramını açıklayıcı bulmamaktadırlar. Güncel tecrübelerin de hiç esas alınmaması birinci kuşak stratejik kùltür çalışmacıları için diğer bir eleştiri konusu olmuştur. Üçüncü kuşak savunucuları tarihi deneyimlerin yanına güncel tecrübeleri de eklemişlerdir. Birinci kuşak savunucuları yekpare bir şekilde tarih ve davranış temellendirmesi ile stratejik kùltür okuması yapmışlardır. Net olmayan bazı açıklamalarına rağmen bu kuşak stratejik kùltür'ün literatürdeki yerini almasını başlatan öncü akım olmuştur.

---

²⁶ Jonhston, a.g.e., s.36.

²⁷ Snyder, a.g.e.

İkinci kuşak temsilcileri 1980'lerin ortalarından itibaren ortaya çıkmış akımdır. Bu kuşak liderleri stratejik kültürün merkezine alan ve liderlerin düşünce ve söylemleri üzerinden açıklama getirmişlerdir. Bu kuşakta temel argüman liderlerin düşünce ve söylemleri arasındaki büyük farklılıklar olduğu ve bunun arka planında derin bir güdü bulunduğudır.²⁸ Diğer bir taraftan ise çıkarlar ve operasyon(eylemsel) strateji ilişkiden bahsetmişlerdir. Amerika'nın çıkarları ile operasyon(eylemsel) ilişki ağını vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra, stratejik kültürü tarihe dayandırıp davranışın önemini vurgulamışlardır.²⁹

Stratejik kültür çalışmalarında üçüncü kuşak 90'lar itibari ile ortaya çıkmıştır. Bu kuşak özellikle birinci kuşağın determinist yaklaşım tarzından kaçınmıştır. Bu bağlamda, kültürün kökeninin güncel tecrübelerinden beslendiğini iddia etmişlerdir. Bununla birlikte, bu kuşak diğer kuşakların aksine teorik bir test yaparak metodolojik bir açıklama getirmeye çalışmışlardır. Legro çalışmalarında realist model ile kurumsalcılık ve organizasyon kültürünü savaş bağlamında test etmiştir. Bununla beraber, tarihsel deneyimlere güncel deneyimleri de eklemiştir.³⁰

Stratejik kültür kavramı savunucuları arasında bazı farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bu bakışların içinde merkezi anlaşmazlıklardan biri, Johnston ve Gray'in stratejik kültürün stratejiyi oluşturduğu mu yoksa stratejinin oluşturulması sürecini mi belirlediğine dair tartışmasıdır. Stratejinin oluşmasını belirleyip şekillendirip düzenlemediğine ilişkin Johnston-Gray adlı tartışmasıdır. İki

---

²⁸ Bradley S. Klein, "Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics", **Review of International Studies** 14,1998, s.136.

²⁹ a.g.e., s.139.

³⁰ Jeffrey W. Legro, **Cooperation Under Fire: Anglo-German Restraint during World War II**, Ithaca: Cornell University Press, 1995

akademisyen, stratejik kültürün stratejinin belirlenmesinde kuvvetli bir neden olarak kabul edilebilir olması hususunda anlaşmazlık içerisindeydi.³¹ Her ikisi de stratejik kültür teorisinin savunucuları olmakla birlikte John, kültürü bir neden olarak tercih ediyorken, Gray, "*stratejik kültüre hem davranış için şekillendirici bir bağlam olarak, hem de kendisi de bu davranışın bir unsuru olarak yaklaşılmalıdır*" diye düşünmektedir.³²

Stratejik kültüre dair kesin bir tanımlama formüle etmek, stratejik kültürü incelemenin en büyük problemi olarak gözükmektedir. Kültür kavramını tam olarak tanımlamanın kolay bir yolu veya bir tanım üzerinde anlaşma zemini bulunmamaktadır. Mevcut tanımlar sıklıkla stratejik kültürün çoklu bileşenlerini karıştırarak bu bileşenleri birbirlerinden ayırt etmeyi zorlaştırır. Neredeyse totolojik olan bu bileşen temelli tanımların çoğu haklı çıkmaktadır. Ancak analitik araştırmalar açısından pek bir şey sunmamaktadırlar. Johnston'un tanımı, varsayımlar ve kurallar gibi bağımsız değişkenleri bağımlı değişkenden (yani stratejik sonuçtan) ayırmaya teşebbüsten dolayı daha açıklayıcı olduğu söylenebilir. Ayrıca, yanlışlaşabilir ve stratejik olmayan kültürel öğeler konusunda da hassas olmaya çalışmıştır.³³

Stratejik Kültür çalışmaları devlet davranışlarını siyasi elitlerin düşünce dünyası ve devletlerin tarihi tecrübeleri üzerinden açıklamaya çalıştığı için açıklama gücü düşüktür. Materyal unsurlar ile devletlerin tutumlarını ortaya koyan realist akım daha somut faktörler ile tanımlama yapmışlardır. Bu çalışmanın ana argümanı olan,

---

³¹ Christoph O. Meyer, **European Strategic Culture: Taking Stock and Looking Ahead**, Routledge Handbook of European Security, 2012

³² Gray, **a.g.e.**, s. 50.

³³ Johnston, **a.g.e.**

devletlerin davranışlarının objektif ulusal çıkar üzerinden şekillendiği, materyalist teoriler ile açıklama getiren akımın düşüncesidir. Bu bağlamda, devletlerin dış politika davranışlarının ortaya konulmasında daha açıklayıcı olan materyal teoriler yaklaşımı ile realist teorilerin ele alınması faydalı olacaktır. Çalışmada ele alınan vakalar, devletin objektif ulusal çıkarlarına göre hareket ettiğine yönelik tezi ortaya koymaktadır. Bu yüzden, hem devlet davranışlarını hem de ele alınan örneklerdeki stratejik kültürün davranışları belirlemediğine yönelik argümanı güçlendirmek adına realist yaklaşımların anlaşılması önem arz etmektedir.

2.2. Realist Yaklaşımlar

Düşünceler üzerinden devlet davranışlarına açıklamalar getiren akımın karşısında materyaller üzerinden çalışma yapanlar bulunmaktadır. Kültür açıklamalarına eleştiriler genellikle realistler tarafından gelmektedir. Bu eleştiriler kültürün etkisinin ikincil ve öznel olduğunu; açıklama gücünün abartıldığını söylemişlerdir. Daha sonra, davranışsal devrim ile birlikte kültürel argümanlar cazibesini kaybetmiştir.³⁴

Devletler ne zaman ve hangi şartlar altında askeri müdahalede bulunur? Hangi aktörler askeri müdahale kararının alınmasında etki sahibidir? Devletlerin ulusal çıkarlarını belirleyen etmenler nelerdir? Hangi faktörler ulusal çıkar için olmazsa olmaz öncelik olarak ön plana çıkar? Bu ve benzer sorular devletlerin dış politika kararlarının kaynaklarına yönelik cevapları ve analizleri ortaya çıkarmayı

---

³⁴ Lantis, a.g.e.

hedeflemektedir. Materyal faktörlerin devlet davranışlarını belirlemede daha önemli bir faktör olduğunu ileri süren realistler, güç kavramını öne çıkarmışlardır. Kendi içinde farklı akımlara sahip realist bakış açısı en temelde devleti harekete geçiren temel dürtünün güç, güvenlik, çıkar ve tehdit kavramları ile alakalı olduğunu iddia eder.

Bu minvalde, bu bölümde ulusal çıkar, ulusal güvenlik ve tehdit kavramları realist bakış açısına göre incelenecek ve realist akımın kendi içinde tartıştığı ve farklılık gösterdiği noktalar üzerinde durulacaktır. Dolayısıyla, bu bölümde uzun süre askeri müdahalede bulunmayan ve dış politikadaki çizgisini barış ve batıcılık üzerine inşa etmiş bir devlet neden, nasıl ve ne zaman müdahalede bulunur sorusuna farklı realist bakış açılarından yaklaşılabilecektir.

Ulusal çıkar uluslararası ilişkilerde, özellikle devlet adamları tarafından sıkça kullanılan bir kavramdır. Bir devlete karşı savaş açma, komşu devlete müdahalede bulunma, ekonomik yaptırımlar uygulama gibi uluslararası arenada alınana kararlar; ayrıca iç politikada hükümetlerin uyguladığı politikalar ve stratejiler ulusal çıkarlar üzerinden tanımlanır ve bu bağlamda destek arayışına girilir. Ulusal çıkar kavramı anlaşılması zor bir kavram olarak ortaya çıkmış ve pek çok farklı yaklaşım geliştirilmiştir. Ulusal çıkarlar askeri unsurlar ile tanımlanacağı gibi ekonomik, kültürel siyasal ve sosyal pek çok kaynak ulusal çıkarı tanımlama da kullanılabilir.³⁵ Peki, devletin çıkarlarını ne belirler? Hangi faktörler, aktörler ulusal

---

³⁵ J. Frankel, "National Interest: A Vindication", **International Journal** 24, 1969, s. 717–25.

çıkarların belirlenmesinde rol alır? Ulusal çıkarlar zamana, mekâna ve konjonktüre göre değişiklik gösterir mi yoksa her durumda sabit, bağlayıcı ve verili midir?

Waldes'e göre, ulusal çıkarlar izlenecek amaçları belirlemesinden dolayı karar vericilerin dış politikada atacakları adımları belirlemede etkili olur. Bu bağlamda, ulusal çıkarlar dış politika kararlarının temelini oluşturur. Buna ek olarak da ulusal çıkar devlet politikalarını meşrulaştırmak için kullanılan bir araç işlevi görür.³⁶ Dış politika kararlarının hem iç politika üzerinde hem de uluslararası arenada etkisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, devlet adamlarının alacağı kararlarının meşruiyetinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Frankel'e göre objektif ulusal çıkar süreklilik arz eden objektif ulusal çıkarlara göre dış politika kararlarının belirlenmesidir.³⁷ Objektif ulusal çıkarlar yöneticilerin tercihlerinden veya eğilimlerin bağımsız olarak değişmez kriterlerden oluşmaktadır. Coğrafya, tarih, komşu ülkeler, doğal kaynaklar, nüfus, etnik kimlik gibi faktörler ulusal çıkarı belirleyen objektif unsurlar olarak sayılabilir. Realist yaklaşımın stratejik kültür yaklaşımından farklı olarak objektif unsurlar üzerinden ulusal çıkar tanımı yaptığı ve ulusal çıkarların kişi, din ideoloji gibi faktörlere göre değişiklik göstermediği söylenebilir. Her ne kadar Frankel'in bu ayrımı ulusal çıkar kavramını anlamaya yardımcı olsa da uluslararası ilişkiler teorileri üzerinden yapılan bir tanımlama kavramın anlaşılması ve analiz birimi olarak kullanılması için daha çok fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda, realist yaklaşımın farklı akımlarının, Klasik

---

³⁶ Jutta Weldes, "Constructing national interests", *European Journal of International Relations* 2, 1996, s. 275–318.

³⁷ Frankel, *National Interest*, a.g.e.

Realizm, Neorealizm ve Neoklasik Realizm, ulusal çıkar ve güvenlik kavramlarına bakışı ve farklılıkları ele alınacaktır.

Klasik Realist yaklaşımın kurucu babalarından olan ve en önemli temsilcilerinden Hans Morgenthau, "Politics Among Nations" kitabında uluslararası politikayı devletlerin güç üzerinden tanımladıkları çıkarlarının peşinden gitmesi olarak tanımlamıştır. Gücün ulusal çıkarları belirlemede en önemli unsur olduğunu ve ulusal çıkarların motivasyonlara veya ideolojik tercihlere göre değişiklik göstermediğini söylemektedir.³⁸ Çünkü güç üzerinde yapılan tanım ile objektif bir kriter belirlenmiş ve hükümetler veya ideolojiler değişse de devlet adamları gücü esas aldıkları için ulusal çıkarda bir farklılık olmayacaktır. Morgenthau'nun ulusal çıkarın merkezine gücü koyması, insan doğasına dair yaptığı bir saptamaya dayanmaktadır. Morgenthau'ya göre insan doğası gereği güç elde etmek ister ve bu sebeple ilişkilerini güç ilişkileri olarak kurgular. Devletler de insanlar gibi güç arzulayan birimler olduğunu söylemektedir. Güç elde etme arzusu devletin iç kaynaklı ve endojen bir özelliğidir.³⁹ Klasik realizme göre ulusal çıkar toprak bütünlüğü, siyasi kurumlar ve kültürel değerlerin korunması ile sağlanır.⁴⁰ Dolayısıyla devletin çıkarı fiziksel, siyasal ve kültürel çıkarlarını diğer devletlerin müdahalesine karşı korumaktır.

Klasik Realizm'den farklı olarak, Neorealist yaklaşıma göre devlet davranışlarını kaynağı insan doğasında veya devletlerin iç dinamikleri ile belirlenmeyip, uluslararası yapının güç dengesini belirlenmesi olarak açıklanır. Bu

---

³⁸ Hans J. Morgenthau ve Kenneth W. Thompson, **a.g.e.**

³⁹ **a.g.e**

⁴⁰ Hans J. Morgenthau, "Another 'Great Debate': The National Interest of the United States", **American Political Science Review** 46, 1952, s. 961-988.

temel varsayımdan yola çıkarak, liderlerin güç arzusu ve devletin ideolojik tutumu askeri müdahale gibi kararlar üzerinde etkili değildir. Devletler farklı kimlik, karakter ve iç özelliklerine rağmen benzer politikalar ortaya koymaktadır. Bunun nedeni uluslararası sistemin devletleri aynı davranışları yapmaya zorlamasıdır. Neorealizm'in bir diğer varsayımı da uluslararası yapının anarşik olduğu varsayımdır. Anarşik yapı küresel sistemin tepesinde herkese hükmeden bir devletin veya idarenin olmadığını iddia eder. Bu yaklaşıma göre, anarşik yapı devletlerin hayatta kalma korkusu yaşamasına sebep olmakta ve dolayısıyla güvenliklerini tehdit altında hissetmelerine neden olmaktadır. Anarşik bir yapıda devletler güvenliğini nasıl sağlayabilir? Bunun cevabı güç dengesini kendi lehlerine çevirerek olduğu yönündedir. Neo Realist ekol, bunun içinde kendi içine yönelerek askeri gücüne yatırım yaparlar veya diğer devletler ile ittifaka giderler.⁴¹

Klasik Realizm ve Neorealizm kıyasladığımız, klasik Realizm'de çıkarların devlet adamları tarafından uygulandığı dolayısıyla başarı ve başarısızlık durumunda devlet adamlarının uygulamalarının veya uygulamamalarının etkili olduğu söylenebilir. Neorealizm ise devlet adamlarının otomatik bir şekilde yapının kendine dayattığı doğrultuda harekete geçtikleri ifade edilebilir. Dolayısıyla devlet adamlarının ulusal çıkarı tanımlamada çok fazla etkileri ve gücü olmadığı iddia edilmektedir.

Neorealist yaklaşıma göre anarşik yapı devletleri sürekli bir tehdit altında bırakır. Bu durumda devletin görevi vatandaşını korumaktır buda ulusal çıkarın ulusal güvenlik ile eşleştirdiği bir yaklaşıma işaret etmektir. En geniş manada ulusal

---

⁴¹ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, Waveland Press, 2010

güvenlik devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruması anlamına gelir bunu yapmak içinde gerekli askeri gücü ya iç olanaklara yatırım yaparak veyahut da diğer devletler ile ittifaklar kurarak oluşturur. Bu yaklaşım iç kaynaklı özelliklerin ideolojilerin, dinlerin, kültürlerin dış politika kararlarında etkisi olmadığı varsayımı üzerine dayanır.

Neorealist teori devletlerin hayatta kalma çabalarına bakarak, defansif ve ofansif olmak üzere iki yaklaşım sergilemektedir. Her iki yaklaşımda anarşik yapının devletlerin güvenliğine tehdit oluşturduğu kabulünden yola çıkmışlardır. Defansif realizm, Waltz'un öncülüğünü ettiği, devletlerin güvenliği maksimize etmek istediğini isteklerinden dolayı, güç artırımından ziyade var olan güç dengesini korumalarının devletin güvenliğini sağlayacak yöntem olduğunu belirtirler. Bunun altında yatan anlayışa göre, güç artırımı, üstünlük (primacy) veya hegemonya arayışı diğer devletler üzerinde tehdit algısı oluşturacağı ve güvenlik ikilemi doğuracağı içinde devletle güvenlik sağlamaz aksine devletleri güvensizlik içine iter. Devletler ancak kendilerini agresif davranışları olan devletler ortaya çıktığında ve tehdit ettiklerinde veya güç dengesi bozulduğunda hareket geçerler.⁴²

Buna karşın, ofansif Realistler, anarşik yapı devletlere güç maksimizasyonu için çok güçlü teşvikler verir. Bunun altında yatan sebep gücü olan bir devlet diğer devletler tarafından bir hedef olarak seçilemez. Aradaki güç farkı bu girişime engel olacaktır. Dolayısıyla bir devlet ne kadar çok güç elde ederse o kadar hayatta kalma ihtimalini artırır. Dolayısıyla hegemonya olmak bir devlet için en önemli güvenlik adımıdır. Devletler gücünü artırmak için önlerine çıkar her türü fırsatı

---

⁴² Waltz, a.g.e.

değerlendirirler. Bunun için de agresif, ofansife saldırgan yayılmacı politikalar takip ederler.⁴³

Neoklasik Realistler devletlerin davranışlarında etkili olan unsurların, dengeleme ve peşine takılma yapma yönünde olduklarını söylemektedir. Bu bağlamda, bu düşüncelere bazı eleştiriler getirilmektedir, devletlerin bu iki unsurun biri ile hareket edemezler. Çünkü devletler mümkün olan göre davranışlarını belirlerler. Başka bir deyişle, devletler en kazançlı olan mümkünü seçme eğiliminde olurlar.⁴⁴

Bu iki realist akıma ek olarak, Neoklasik Realizm; aktör, iç kaynaklar ve dış tehdit ulusal çıkarın belirleyici faktörleri olarak ele alır. Bir taraftan anarşik uluslararası yapı ve göreceli güç dengesi devletlerin çıkarlarını belirlemede önemli bir etkenken diğer tarafından liderlerin bu durumları nasıl değerlendirdikleri ve ne zaman ve nasıl adım attıkları önemli bir etken haline gelir. Liderler aynı zamanda iki seviye oyun (two level game) ile karşı karşıyadırlar. Bir taraftan dış tehdide karşı önlem almak hareket geçmek mecburiyetinde iken diğer taraftan içeriden kaynak toplamak ve halkı mobilize etmek bu karar etrafında toplamak durumundadır. Neoklasik Realizm devlet ve toplum arasındaki karmaşık ilişkiye dayanarak aynı zamanda uluslararası sistemin kısıtlamalarını da göz önünde bulundurur. Neoklasik Realizm birinci varsayımı, insanlar birey olarak hayatta kalamazlar, grup olarak hareket ederler. Bu grup merkezli yaklaşım güvenliklerini sağlamak için birinci aşamadır. Bu duruma da örnek olarak, kabilecilik bunun en önemli göstergesi

---

⁴³ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York:WW Norton & Company, 2001

⁴⁴ Hasan Basri Yalçın, “Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 1, 2015, s-209-229.

olduğunu vermişlerdir. İkincisi, siyaset kendi çıkarını düşünen birimler arasındaki mücadeledir. Bu mücadelenin sebebi de kaynakların kısıtlı olmasıdır. Kısıtlı olan kaynaklar materyal kaynaklar olabileceği gibi, sosyal kaynaklı unsurlar olan saygınlık ve statü de olabilir. Üçüncüsü, güç devletin hedeflerinden bağımsız olarak güvenliğin sağlanması için en önemli araç olduğu iddia edilmektedir.⁴⁵

Neorealist görüşler ile Neoklasik Realist görüşler kıyaslandığında, Neorealist teori uluslararası politikaların sonuçlarına bakar, dolayısıyla devlet politikalarındaki süreklilik ve benzerlik esas araştırma konusudur. Kutupluluk güç dengesi gibi konular da bu kapsama girmektedir. Buna nazaran, Neoklasik Realist dış politika analiz aracı olarak görülmektedir. Büyük devletler dışında diğer devletlerde pek çok farklı dış politika kararları alırlar ve kararlar her zaman yapı ekseninde devam etmez. Çevresel faktörler, bölgesel dinamikler, iç kaynaklı etmenler gibi konular devletlerin dış politikalarında etkili olabilir varsayımına dayanır.⁴⁶

Yapısal tehditlere ek olarak, devletler ayrıca alt sistem tehditlere maruz kalırlar. Devletler hem yarı otonom bir sisteme sahiptirler hem de küresel yapının etkisi altındadır. Bunun örneklerinden biri, Arap Soğuk Savaşı olarak adlandırılan 1960'larda Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır, Suriye, Cezayir, Irak ve Yemen'in içinde olduğu durumdur. Burada bulunan alt sistemde bölgesel ülkeler farklı bir yapı oluşturmuş ve iki kutuplu bölge oluşmasına sebep vermişlerdir. Buna ek olarak, iç tehditlerinde davranışı belirlediği iddia edilmiştir. Devletler farklı etnik, dini veya

---

⁴⁵ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, ve Jeffrey W. Taliaferro, **Introduction: Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge University Press, 2009

⁴⁶ Steven E. Lobell, “**Threat Assessment, the State and Foreign Policy: a Neoclassical Realist Model**”, içinde *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*, Cambridge University Press, 2009, s. 42–74.

ideolojik kimliklerden yanı sıra farklı çıkar gruplarından oluşmaktadır. Devletlerin bu heterojen yapısı içerde bir bütünlük oluşmasına engel olmakta ve farklı çıkarların takip dilmesine sebep vermektedir.⁴⁷ Lobell'in tehdit tanımına göre her güç artırımı tehdit anlamına gelmez. Önemli olan hangi güç faktöründe artış görüldüğüdür. Bunlar toprak, nüfus, ideoloji, endüstri, kara ordusu, donanma veya hava gücü gibi faktörler olabilir. Bu faktörlerin bu güç değişikliklerine bağlı olarak farklı toplumsal gruplarda nasıl farklı bir şekilde tehdit olarak algılanması önemlidir.⁴⁸ Devletler üniter aktörler olarak kabul edilirler. Liderler karar alıcılardır ve bu kararlarında devlet çıkarlarını öncelerler. Fakat bu kararları alırken iç faktörler, halk desteği, toplumsal bütünlük, hükümetin yeterliliği karar alıcılarının kararlarını belirler.⁴⁹

Bu bölümde farklı realist teorik bakış açıları incelenmiştir. Farklı görüşler belirtilmiş olsa da, davranışları açıklama da asli unsur olarak materyal unsurlar merkeze koyan açıklamalar olmuştur. Stratejik kültür çalışmaları ve realist bakış açıları incelerken davranışların kaynağı anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna istinaden, literatürdeki iki farklı görüşün birbiri arasında analiz edilip karşılaştırılıp hangisinin daha açıklayacağı olacağının vurgulanması gerekmektedir.

2.3. Literatür Analizi

Stratejik kültür çalışmaları devletlerin neye göre karar mekanizması oluşturduğunu siyasi elitlerin düşünce dünyalarına ve tarihten gelen güncel veyahut uzun süreli tecrübelerine dayandırmıştır. Bu dayandırma, bazı sorunlar

---

⁴⁷ Lobell, **a.g.e.**

⁴⁸ Lobell, **a.g.e.**

⁴⁹ Lobell, **a.g.e.**

barındırmaktadır. Tecrübelerin ve düşüncelerin neye göre belirlendiğinin açık bir şekilde belirtilmemesi ve metodolojik olarak net bir yöntemin ortaya koyulmaması sorun olarak gözükmektedir.

Devletlerin davranışlarını stratejik kültür üzerinden açıklama getirenlerin en çok eleştirildiği diğer bir nokta ise fazla inşacı bir yaklaşım sergilemeleridir. Bu inşacı bakış açısının yanı sıra, bir devletin stratejik kültür kodlarını nasıl aktardığına yönelik açıklamaları da yetersiz kalmıştır.

Stratejik kültür düşüncesinin diğer bir sorunsalı ise, bu akımın içerisinde bulunan isimler arasındaki ihtilafların çok olup ve temel noktalardan biri olan strateji-davranış neden sonuç ilişkisinde ortak bir paydada buluşamamalarıdır.

Materyal perspektiften devletin dış politika davranışlarına cevap arayanlar realist akımın temsilcileri arasında da yüzde yüz bir mutabakat bulunmasa da kendilerine göre tutarlığı ve açıklamaları daha nettir. Materyal bir açıklama geliştirdikleri için somut hususları esas aldıkları için yanlışlaşabilir ve doğrulanma ihtimalleri daha yüksektir. Bunun yanı sıra, metodolojik olarak daha sistemli bir yapıya sahip olmaları realistleri daha avantajlı kılmaktadır.

Stratejik kültüre gelen çeşitli eleştirilerin yanı sıra, Realizm'de bazı hususlarda eleştiriler gelmektedir. Klasik Realistler insan doğasının kötümser olduğu esası ile devlet davranışlarını açıklaması sebebiyle barış ve işbirliği gibi dinamikleri açıklayamadığı sebebiyle tenkit edilmektedir. Bunun yanı sıra, devlet adamlarının güç merkezli çıkarlarına hareket ettiklerini söylemesine rağmen diğer devletlerin

ulusal çıkarlarını göz ardı etmemeleri gerektiğini ifade etmeleri çelişki içerdiği düşünüldüğünden eleştirilmektedir.⁵⁰

Neoklasik Realizme gelen eleştiriler uluslararası sistemin anarşik olduğu üzerinden uluslararası ilişkilere açıklama yaparken, devletin çıkarlarına ve tercihlerinin kaynağına açıklık getirememiş olması üzerine yoğunlaşmıştır. Devletlerarasındaki ilişkilerin sistem üzerinden yeterli tanımlama kapasitesine sahip olmadığı bu yüzden iç politika dinamiklerini göz ardı etmesi diğer bir eleştiri noktası olmuştur.⁵¹

Uluslararası İlişkilerde yaşanan olaylara karşı öngörü gücünün yetersizliği Realizm'e gelen diğer bir eleştiri olmuştur. Özellikle soğuk savaş sonrasında yaşanan işbirliği, demokratik devrim ve entegrasyon gibi hususları tahmin edememesi eleştirinin merkezini oluşturmaktadır.⁵² Bununla birlikte, realizmin açıklayıcı bir teori olmadığını ve değişime yönelik varsayımlarının yetersiz olduğu ifade eden görüşlerde bulunmaktadır.⁵³

Stratejik kültür ve realist yaklaşımlara gelen eleştiriler ele alındığında, stratejik kültürün de realizmin de devletlerin tutumlarını açıklama yönünden eksiklikleri olduğu eleştirileri bulunmaktadır. Bu eleştiriler üzerinden, hangi yaklaşımın daha açıklayıcı olduğu yönünde literatürde birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın ana fikri olan objektif ulusal çıkar merkeze alınması ile devletlerin tutumunun açıklanması realist açıklamanın daha kuvvetli olduğunu göstermektedir.

---

⁵⁰ Holsti, a.g.e.

⁵¹ Holsti, a.g.e.

⁵² Kegley, a.g.e.

⁵³ Keohane, a.g.e.

Kültürel açıklamaların tanımlanamaması, soyut olması ve kültürün esas alındığı zaman diliminin neye göre ve nasıl belirlendiğinin belli olmaması sebebiyle açıklama gücü yetersiz bir teorik yaklaşım olmuştur. Realist teorilerin bazı isimler tarafından açıklayıcı olmadığı iddia edilmesine karşın, somut verilere dayanılması ve devletlerin içinde buldukları ortamı ve olayları daha iyi irdelenebilmesi sebebiyle açıklayıcılık seviyesi yüksektir.

Realist teorilerin devletlerin dış politika davranışlarını belirlemek adına metodolojik olarak bazı durumları yadsıyarak bir noktayı merkeze alarak yöntem belirlemesi sonucun anlaşılması adına kolaylık sağlamaktadır. Bu yöntem birçok belirleyici unsurun kenara itilmesinin davranışları açıklamak adına problemler yaşanabileceği eleştirilerini getirmiştir. Bu yöntem ile karmaşık ve birçok değişkenin olduğu uluslararası ilişkilerde sonuçlarının nedenine ulaşmak adına kolaylık ve netlik sağlamaktadır. Çünkü stratejik kültür teorik bağlamında birçok unsurun ele alınıp bir sınır çekilmemesi nedene ulaşmak noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada da olduğu gibi devletin davranışlarını materyal unsurlar üzerinden bir çerçeveye sıkıştırıp diğer durumları kenara itmek sorunsalı cevaplama başarılı olmaktadır.

Bu çalışmada cevap aranan sorulara, realizm bağlamında temel ulusal güvenlik ve ulusal çıkarların neye göre belirlendiği sorusu ele alınacak olursa. Devletlerin ulusal güvenliğini uluslararası çıkarlarına denk olarak ele alındığı varsayımı ile devletin neye karşı pozisyon aldığını tehditler üzerinden bakarsak; tehdit bir devletin bekasına karşı girişilen fiziki tehditler olduğu söylenebilir. Tehdit unsurlarının genel eğilim olarak materyal unsurlara bağlı olduğundan dolayı,

devletlerin davranışlarını materyal unsurlar üzerinden açıklayan akımın stratejik kültür açıklamalarına göre daha açıklayıcı olduğudur.

Bir devletin kararlarında belirleyici olan şeyin fiziki faktörleri esas alan objektif ulusal çıkarlar olduğudur. Stratejik kültür teorilerinin devlet davranışlarını açıklamadığı ve bu çalışma özelinde TDP'nin objektif ulusal çıkarlarını esas alarak dış politika davranış modeli belirlediği olacaktır. Objektif ulusal çıkarların başka bir deyişle materyal teorilerin devletlerin tutumlarında belirleyici olduğunu, Türk Dış Politika'sının genel dinamikleri ve yaşanan örnekler üzerinde inceleyerek bu teorik duruş test edilecek ve desteklenecektir.

III. BÖLÜM: TÜRK DIŞ POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ

Bu tez çalışmasında TDP'nin davranışlarının değişim gösterdiği varsayımı ile stratejik kültüre sahip olup olmadığı ve değişimin kaynağının tarihi tecrübelerden mi yoksa rasyonel sebeplerden mi değişiklik gösterdiğine dair sorular cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu sorulara cevap aranırken TDP'nin genel çerçevesi, belli başlı dinamikleri ve stratejik kültür olarak kabul edilen yaklaşımları ile incelenecektir.

TDP tarihinde eylem olarak gerçekleşen olayların altında yatan nedenler ve süreklilik/değişim yaklaşımı ile bu çalışmanın çalışma vakalarını oluşturan Kıbrıs Barış Harekatı ve Fırat Kalkanı Operasyonu bölümlerinin teorik ve tarihi temellendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal güç ve çıkarlarının neler olduğu ve bu çalışmanın temelini oluşturan objektif ulusal çıkar'ın stratejik kültür teorilerine göre daha yüksek seviyede açıklayıcılığı anlaşılmasına çalışılacaktır. Bunun yanı sıra, TDP'nin objektif ulusal çıkarlara göre şekillendiği hem dönemsel hem de temel dinamikler üzerinden irdelenecektir.

Statükoculuk, batıcılık, misakı milli ve “yurtta sulh cihanda sulh” gibi TDP'de bulunan dinamikler ele alınacaktır. Bu unsurlar süreklilik/değişim bağlamında değerlendirilecektir. Bununla beraber, tarihi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden itibaren alınarak, farklı dönemlerdeki özellikleri anlatılacaktır.

TDP literatüründeki kabul gören unsurların değişiklik göstermesi başka bir deyişle süreklilik arz eden dış politika davranışlarının değişiklik göstermesi devlet davranışlarını anlamaya büyük olanak sağlamaktadır. Çünkü devlet davranışlarının kaynağı politikalardan yaşanan kırılmalar ile daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kırılma yaşanan süreçler ile, TDP'nin objektif ulusal çıkarlarını merkeze aldığı, tarihten gelen öğrenilmişlik ve siyasi elitlerin bakış açılarının davranışlarda önemsiz olduğunun temellendirmesi yapılacaktır.

3.1. Türk Dış Politikasında Temel Dinamikler

TDP Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla oluşan dış politika paradigması ve davranışları olarak tanımlanabilir. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze dek dış politika karar vericileri ve uygulayıcıları farklılık gösterdiğinden dolayı farklı bakış açıları ile dış politika uygulandığı iddia edilmektedir. Günümüze dek TDP'nin dinamiklerine baktığımızda, ilk görüş literatürde hakim olan TDP'de bir süreklilik olduğu yönündedir.⁵⁴ İkinci görüş ise süreklilik olmadığını, dönemlere göre değişen ve rasyonel çerçeve ile çıkarlarına göre değişiklik gösteren politikalar izlediğini savunur.⁵⁵

Literatürde TDP'ye genel olarak üç temel unsur üzerinden açıklama getirilmiştir. TDP, Batılılaşma, Misak-i Millinin kutsallığı ve bu bağlamda

---

⁵⁴ Gözen, a.g.e.

⁵⁵ Mustafa Aydın, "Cumhuriyet'in kırılma noktaları", **Mülkiye Dergisi**, 2004, s.29.

Statükoculuk ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh olguları ile açıklanmıştır.⁵⁶ Bu görüşteki asli düşünce TDP tarihinde olaylara karşı “büyük politika” veya “büyük strateji” olarak bahsi geçen unsurları esas alarak yaklaşıldığı söylenmektedir. TDP’de bulunan bu süreklilik stratejik kültür literatüründeki mantık ile paralellik göstermektedir. Stratejik kültür’de de devletlerin güvenlik politikalarını ve dış politikalarını belirlerken tarihten gelen büyük, süreklilik arz eden ve kalıcı stratejik politikalara sahip olduğu görüşü vardır. Bu stratejik kültür devletlerin tarihsel tecrübeler neticesinde oluşan kimliklerinin bir ürünü olarak tanımlanmaktadır.⁵⁷ Devletlerin öğrenilmişlikleri üzerinden politik dinamiklerini süreklilikle açıklayan bu yaklaşım, TDP’de savunulan kalıcı politikalar üzerinden açıklanan yaklaşımları açıklamak adına en uygun teorik alt yapıyı oluşturmaktadır.

Balkan Savaşları’nda alınan ağır yenilgiler, Birinci Dünya Savaşı ile İmparatorluğun dağılma süreci ve Kurtuluş Savaşı bu bağlamda yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kimliğinin oluşmasında temel etkenler olduğu söylenmektedir. Bu olayların yanı sıra, Osmanlı’nın altı yüz yıllık mirası olarak dış politika dinamiklerinin oluştuğu iddia edilmektedir⁵⁸. Bu tarihi unsurların aktarımı esası ile statükoculuk, batıcılık ve yurtta sulh cihanda sulh yaklaşımlarının stratejik kültür literatürü bakımından Türkiye’nin stratejik kültürü olarak tanımlandığı söylenebilir.

---

⁵⁶ Ramazan Gözen, **a.g.e.**, s.46.

⁵⁷ Meyer, **a.g.e.**

⁵⁸ Gözen, **a.g.e.**, s. 35-36.

3.1.1. Batıcılık

TDP'nin tanımlanmasında üzerinde yaygın bir kanaatin olduğu batıcılık ve statükoculuğun⁵⁹ temellerinin nasıl ortaya çıktığına bakıldığında aslında ilginç bir durum ile karşılaşmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında “revizyonist (anti-statükocu) politikalar izleyen ilk devlet Türkiye olmuştur. Atatürk önderliğinde yapılan Kurtuluş Savaşı, 1. Dünya Savaşı sonrası imzalanan antlaşmalarla (Sevr) ortaya çıkan statükoya karşı verilen bir savaştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında Cumhuriyet'in dış politika prensipleri belirlenirken batıya karşı savaşılmamasına rağmen batıcılık ve revizyonist politikalar güdülmesine rağmen statükoculuk benimsenmiştir. Öyle ki bazı çalışmalar Cumhuriyet tarihinde hiçbir Türk hükümetinin dış politikada radikal değişiklikler yapamadığını sadece farklı tarzlar benimsediklerini iddia etmektedir.⁶⁰

Önceden bahsedildiği üzere TDP'nin üç temel prensibi olan batıcılık, statükoculuk bağlamında Misak-i Millinin kutsallığı ve yine statükoculuk bağlamında yurttan sulh cihanda sulh faktörleri ele alınacaktır.

Batıcılık en temel açıklamayla TDP'nin batı bloğunun yanında durmasıdır. Atatürk'ün “muasır medeniyetler seviyesine ulaşma” ilkesi TDP'de batıcılığın temellerini oluşturmuştur.⁶¹ TDP Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, Kurtuluş Savaşında batıya karşı mücadele vermesine rağmen batı bloğu ile iyi ilişkiler geliştirme ve gerilimden kaçınma yönünde bir politika belirlemiştir. Bu bağlamda,

⁵⁹ Şaban Çalış, **Ulus, Devlet ve Kimlik Labirentinde Türk Dış Politikası**, Ankara: Liberal Düşünce, 1999, s. 9.

⁶⁰ Çalış, **a.g.e.**, s.10

⁶¹ Mithat Atabey, **Türk Dış Politikası**, İstanbul:Paradigma Akademi Yayınları, 2014, s. 223.

TDP'nin bu eğilimi batıcılık olarak tanımlanmıştır. Batıcılığın benimsenmesindeki bir diğer önemli neden ise güvenlik sebepleridir. 1. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan uluslararası sistemdeki güç dengesi açısından Batı Türkiye açısından daha güvenli bir ortak olarak görülmüştür.

Batıcılık düşüncesi aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile ortaya çıkan bir düşünce olmamıştır. Osmanlı'nın son döneminde etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti batıcılık düşüncesinin en büyük savunucularından olmuştur. Buna istinaden Cumhuriyet'in kurucu unsurlarının büyük bir bölümünün İttihat ve Terakki düşüncesinden gelen kişilerden oluşması bu düşüncenin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Batıcılık düşüncesinin oluşumunda bunun dışında çeşitli boyutlarda nedenleri bulunmaktadır;

- 1- *Tarihsel Boyut: Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren batıya dönük bir yapısının bulunması.*
- 2- *İdeolojik Boyut: İttihatçıların kurucu unsur olması hasebiyle batıcılığın benimsenmesi*
- 3- *Toplumsal Boyut: Sınıfsal yapıdan kaynaklı seçtiği kalkınma metodunun Batı'ya dönük olması*
- 4- *Kültürel Boyut: Batı'nın kültürel etkisinin Türkiye'de kabul görmesi*
- 5- *Statükoculuk: Statükoculuğun mantığının batıcılık ile özdeşleşmesi*
- 6- *Az gelişmişlik: Az gelişmişlik sebebi ile batı mantığının kurtarıcı olarak görülmesi*⁶²

---

⁶² Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I : 1919-1980**, İstanbul: İletişim Yayınları,2006, 12.b., s. 50-51.

Batıcılık kavramını kabul olarak gören akım, bazı batı karşıtı dış politika hareketleri olmasına rağmen batıcılığın bir süreklilik olduğunu kabul etmektedir. Bunun yanı sıra, batıcılık düşüncesinin statükoculuk ile de paralel bir şekilde ilerliği iddia edilmektedir. Batıcılığı Türkiye güvenliği için de zaruret olarak görmüştür örnek olarak NATO'ya girme isteği kendini Sovyetlere karşı koruma maksadıyla yapmıştır. Türkiye'nin NATO'ya dahil olma isteği güvenliği ile alakalı endişelerin sonucunda gerçekleşmiştir. Bu durum batı yanlısı bir politika izlendiğini ortaya koymaktadır. Bu politika yapım sürecinin kaynağı devletin reel politik ve materyal çıkarlarına istinaden yaptığı bir girişimdir. TDP'de batıcılık tarihten gelen öğrenilmişlikler veya siyasi elitlerin bakış açılarına göre şekillenmemiştir. Devletin objektif ulusal çıkarlarına göre belirlenen dış politika yaklaşımı olmuştur.

Batıcılık ne kadar büyük bir kabul olarak gözüktüğü de, bu unsurun karşısında duran irili ufaklı birçok olay yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi batının isteğine rağmen Türkiye'nin savaşa girmemesi batıcılık için ilk kırılmalardan biri olmuştur. Asıl büyük kırılma ise batıya rağmen devletin objektif ulusal çıkarlarını korumak adına Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği harekât ile olmuştur. Bu olaydan da anlaşılacağı üzere, devletlerin büyük kültürleri varmış gibi gözüktüğü de çıkarları adına bunları bir kenara atabileceği söylenebilir. Yaşanan kırılmaların ortaya koyduğu gibi TDP'nin batıcılık söylemi ve eylemi çıkarlarına göre değişkenlik göstermiştir. Stratejik kültür teorilerine göre bir bütün haliyle devam etmesi gereken batıcılık, devletin materyal çıkarlarına göre değişkenlik gösterip farklılaşmıştır. Sovyetler'e karşı güvenliğini tesis etmek adına batıcılığı benimserken, İkinci Dünya Savaşı ve Kıbrıs Harekâtında batıya rağmen kararlar almıştır. TDP tarihinde bu örnekler dış politika davranışlarının reel politik üzerinden inşa edildiğini göstermektedir.

3.1.2. Statükoculuk: Misak-i Milli ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh

Statükoculuk bir karşıtlık olarak, revizyonist politikalara sahip bir devletin tam tersi olarak anti-revizyonist olarak tanımlanmaktadır.⁶³ Bununla birlikte, bir devletin gücünü ve konumu muhafaza etmesi ve sürdürme politikası olarak tanımlanmaktadır.⁶⁴ Diğer bir yandan, realist akımın temsilcilerinden olan Morgenthau statükoculuğu bir devletin dış politikasında gücünü muhafaza etmek ve var olan konumunu sabit tutması olarak açıklamaktadır. Bunun yanı sıra, uluslararası düzeni sürdürmek isteyenlere ve değişimi reddeden devletlerin temel maksadı güvenliğini korumaktır.⁶⁵

Dış Politika’da statükoculuk Türkiye Cumhuriyeti’nin en çok konuşulan ve ele alınan unsurlarından olmuştur. Statükonun kaçınmak mı yoksa çıkar için yapılan eylemler mi veya eylemsizlik mi olduğu da günümüze dek gelen tartışmalarından biri olmuştur. Geleneksel olarak statükoculuğun hareketsizlik değil gerektiğinde hareket yapan dış politika mantığı olduğu söylenmektedir. Doksanlı yıllardan itibaren statükoculuğun hiçbir şey yapmama ve taraf olmamak manasına geldiği de iddia edilmektedir.⁶⁶

TDP’de korunduğu iddia edilen statükoculuk bağlamında iki mevcudiyet bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, mevcut sınırları sürdürme üzerine inşa edilen Misak-i Milinin korunmasıdır. İkincisi ise mevcut değerleri sürdürmektedir. Bu da

---

⁶³ Bkz. Ayrım için Hans Morgentagu, **Politics Among Nations**

⁶⁴ Oran, **a.g.e.**, s. 46.

⁶⁵ Morgentahu, **a.g.e.**

⁶⁶ Aydın, **a.g.e.**, s. 29.

yurtta sulh cihanda sulh mantığının açıklamasıdır.⁶⁷ Mustafa Kemal'in "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" sözüyle Türkiye' nin iç politikasına müdahil olunmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu müdahil olunmama durumuna istinaden Türkiye'nin pro-aktif bir dış politika izlemeyeceği sonucu çıkmaktadır. Bu minvalde, yurtta sulh cihanda sulh gerçekten barışçı bir paradigmanın unsuru mudur yoksa çıkarların bu yönde mecbur kılınmasından meydana gelen bir düşünce midir? Bu soru bu bölümde de önceden bahsedildiği gibi iki şu şekilde okunabilir. Birincisi bu gerçekten TDP'nin bir şeylerden uzak durma/karışmama eğiliminin yıllardır devam eden bir kültür olabileceği, diğeri ise ulusal çıkarlara göre bunun bir mecburiyet olup yeri geldiği zaman aktif olunabileceği görüşüdür. Bu iki açıdan TDP incelendiği zaman, o dönemin şartları gereği yurtta sulh cihanda sulh yaklaşımı ile devletin çıkarları korunabileceği düşüncesi olmuştur. Devletin objektif ulusal çıkarlarına istinaden barış söylemi geliştirilip TDP'ye uygulanmıştır. Bu söylemlerin gerçekleştiği dönemden kısa bir süre önce yaşanan Kurtuluş Savaşı'ndaki tutumda göstermektedir ki bu bir kültür esaslı dış politika tanımlaması değildir.

Kurtuluş savaşında statüko karşıtı dış politika izlenmiştir. Cumhuriyet'in kurulması ile beraber bu politika statükoculuk yönünde gelişmiştir. Bu iki farklı dış politika tutumunun karar alıcılarının ideolojik duruşları farklı olmamasına rağmen ve farklı politikalar arasında geçen zamanın çok olmamasına rağmen neden farklı tutum sergilendiği önem taşımaktadır. Bu durumun sebebi Türkiye'nin iki farklı dönemde izlediği politikaların o dönemdeki çıkarları üzerinden belirlenmiş olmasıdır. Bu olaydan da anlaşılacağı üzere, barış söylemi TDP'nin tarihten gelen kültür algılamalarının ürünü değil objektif ulusal çıkarlarının ürünü olmasıdır.

---

⁶⁷ Oran, a.g.e., s. 45-49.

3.2. Türk Dış Politikası Dönemsel İncelemeler

3.2.1. Atatürk Dönemi Dış Politika

1923'te Cumhuriyetin kurulmasından 1938'de Atatürk'ün ölümüne kadar geçen süre TDP'de Atatürk Dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde Cumhuriyet dış politikasının temelleri atılmış ve çeşitli tarih ve mekanlarda bu prensipler uygulamaya konmuştur. Batıcılık ve statükoculuk bu dönemin iki temel prensibi olarak öne çıkmaktadır. Aslında batıcılık fikri yeni bir kavram değildir. Osmanlı son dönemlerinden itibaren batıcılık akımı zaman zaman öne çıkmıştır. Osmanlı son dönemlerinde batıya eğitim için gönderilen aydınlar ülkelerine geri döndükleri zaman batıda edindikleri yaklaşımı beraberlerinde getirmişlerdir. Fakat Atatürk döneminde batıcılığın devletin yönünü tayin eder hale gelmesi yenidir. Bu bağlamda, batıcılık devletin dış politikasında yaptığı tercihlerin, diğer faktörler sabit tutulduğunda, batıya dönük tercihler olmasını sağlamıştır.

Temelleri yine bu dönemde atılan diğer prensip ise statükoculuktur. Statükoculuğun temellerini Misak-i Milli hedefi ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh savı oluşturmaktadır. Statükoculuğun pratikteki uygulaması ise iki ana politika üzerinden hayata geçirilmiştir. Bunlardan ilki Misak-i Milli ile ilintili olan mevcut sınırları koruma politikası, diğeri ise Yurtta Sulh Cihanda Sulh ilkesinden doğru ortaya konmuş olan mevcut dengeleri sürdürme politikasıdır.⁶⁸ Hatay'ın ilhakı bazılarınca mevcut sınırları koruma politikasına aykırı olarak yorumlanabilir. Fakat Hatay'ın Misak-i Milli sınırları içerisinde yer aldığı unutulmamalıdır. Buna ek olarak Hatay'ın

---

⁶⁸ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 2013, s.136.

ilhakı barışçıl bir yolla gerçekleşmiş ve bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atacak bir tehdit oluşturmamıştır. Yani burada askeri bir operasyon yapılmaması sebebiyle dış politikada bir kırılma olarak görülmemektedir. Bu yüzden devletin davranışlarını kaynağının temeli sorularını Hatay'ın ilhaki üzerinden anlaşılması zor olmaktadır.

Türkiye Balkanlar'da ve Ortadoğu'da mevcut statükonun korunabilmesi için bölge ülkeleri ile çeşitli antlaşmalar imzalamıştır. 1934 yılında Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya ile Balkan Antantı'nı, 1937 yılında da İran, Irak ve Afganistan ile Sadabat Paktı'nı imzalamıştır.

1939 yılında 2. Dünya Savaşının patlak vermesi ile Türkiye kendisini tehditler çemberi içerisinde bulmuştur. Savaş süreci boyunca Türkiye aktif tarafsızlık politikası izlemiş ve savaşa girmemiştir.⁶⁹ Savaş süresince hem itilaf hem de itilaf devletlerinden gelen baskıları dengelemeyi başarabilmiştir. Türkiye'nin bu politikasında savaşa girme durumunda ortaya çıkabilecek mevcut sınırların değişmesi tehdidi önemli bir rol oynamıştır.

Atatürk Dönemi Dış Politika statükoculuk ve batıcılık merkezli bir dönem olmuştur. Bu yaklaşımlar TDP'nin diğer dönemlerini de söylemsel olarak etkilemiştir. Bu dış politika yaklaşımlarının Atatürk'ün dünya görüşleri çerçevesince şekillendiği iddia edilmektedir.⁷⁰ Eğer Atatürk ortaya koyduğu yaklaşımlarını sahip olduğu kültür üzerinden tanımlamış olsaydı Kurtuluş Savaşı döneminde de aynı tavrı sergilemesi gerekirdi. Statükoculuk ve batıcılık Cumhuriyet sonrası dönemde en

---

⁶⁹ Oran, a.g.e., s .387-398.

⁷⁰ Selim Deringil, **Turkish Foreign Policy During the Second World War: an "active" neutrality**, Cambridge University Press, 2004

merkezi unsurlar olsa da Kurtuluş Savaşı döneminde en yüksek seviyede karşı durulan unsurlar olmuştur.⁷¹ Bu yüzden, Atatürk dönemi dış politika yaklaşımının bir kültür kodlaması üzerinden değil devletin objektif ulusal çıkarları üzerinden belirlendiğidir.

Türkiye Cumhuriyeti materyal unsurlara dayalı kapasitesinin eksik olduğu ve büyük bir savaştan çıkmış zayıf bir devlet olarak kurulmuştur. Bu yüzden dış politikasında batıcılık ve statükoculuk dışında başka bir alternatif oluşmamıştır. Devletin materyal unsurlarının eksikliği devletin objektif ulusal çıkarlarını statükoculuk ve batıcılık üzerine inşa etmesine sebebiyet vermiştir. Atatürk dönemi dış politikası batıcılık ve statükoculuk üzerine inşa edilmiş olsa da objektif ulusal çıkarların korunması maksadıyla bazı olaylarda bu ilkelerden uzaklaşmıştır. Kurtuluş savaşında yapılan Sovyetler ittifakı ile batıcılık merkeze alınmamıştır, Hatay'ın askeri operasyon ile olmasa da Türkiye topraklarına katılması sulh ilkesinin göz ardı edildiğini göstermektedir.⁷² Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Atatürk döneminde inşa edildiği iddia edilen batıcılık ve statükoculuk dış politika ilkeleri kriz ortamlarında ulusal çıkarlar adına yok sayılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti İkinci Dünya Savaşı öncesinde de savaşa girmeme eğiliminde olmuştur. Burada statükodan yana bir tavır sergilerken kısmi olarak savaşa girmeyerek batıcılığın karşısında olmuştur. İkinci Dünya Savaşı ile sulh ilkesi devam ettirilip batıcılık ilkesi göz ardı edilmiştir. Bu ilkeler üzerindeki farklı tutumun altında yatan neden aynı olmuştur. Türkiye'nin amacı Savaşa girmemek

---

⁷¹ Şaban Çalış ve Hüseyin Bağcı, "Atatürk's Foreign Policy Understanding and Application", **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, (Çevrimiçi), http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TSOS&c=ebsco&ano=3358_c089b82867e9ca9cd2931dc8515e2820&?, (Erişim Tarihi: 01.02.2018), s. 195-228

⁷² Çalış ve Bağcı, **a.g.e.**

olmuştur. Bu yüzden, sulh ilkesini sürdürmüş ve savaşa girmesini talep eden batılı ülkelerin karşısında durarak batıcılık ilkesi göz ardı edilmiştir. Savaştan kaçınılmasının sebebi de Atatürk dönemi dış politika dinamiklerini şekillendiren unsurlar olmuştur. Bu unsurları devletin yetersiz materyal kapasiteye sahip olması oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı süresince de aynı savaş öncesi devletin objektif ulusal çıkarlarına istinaden aynı tutum sergilenmiştir.

3.2.2. Soğuk Savaş Dönemi

1945 yılında 2.Dünya Savaşının Avrupa kıtasında tamamen sona ermesinin ardından TDP yeni bir döneme girmiştir denilebilir. Bu dönem Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren bakıldığı zaman süreklilikten ziyade değişim rüzgârlarının estiği bir dönem olarak değerlendirilebilir.⁷³ Fakat bu dönemin askeri bir harekât olmamasına rağmen bir kısmi kopuş olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çünkü kendi güvenliğini korumak adına bir stratejik kültür olarak iddia edilen batıcılık unsuru kenara itilerek savaşa girilmemiştir. Savaşa girmeyerek kısmi kopuş yaşayan Türk Dış Politikası'nın, bu tercihinin kaynağını da tehditlere karşı olması oluşturmuştur. Başka bir deyişle, devlet objektif ulusal çıkarları bu tutumunu şekillendirmiştir.

Türkiye bu dönemde batı ile ilişkilerine kurumsal bir kimlik kazandırma yoluna gitmiştir. Bu amaçla savaş sonrası ortaya çıkan birçok organizasyonu üye olmaya çalışmıştır. Türkiye'nin bu politikası prensipleriyle örtüşmektedir ve bir süreklilik arz etmektedir. Nitekim Türkiye'nin dahil olmaya çalıştığı organizasyonlar batı bloğunun öncülüğünde kurulmuş organizasyonlar olmasıdır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve NATO bu kurumların bazılarıdır. Birleşmiş

---

⁷³ Oran, a.g.e.

Milletlere, Milletler Cemiyetinin devamı niteliğinde oluşturulan bir kurum olması ve dünyanın en kapsayıcı kurumu olması hasebiyle üye olunmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adı ile kurulup daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu adını alan ve günümüzde Avrupa Birliği olarak adlandırılan organizasyon Türkiye'nin uzun yıllardır üye olmaya çalıştığı bir organizasyondur. Bu bağlamda, Türkiye Avrupa Birliği'ni kurulduğu ilk yıllardan itibaren batılılaşma prensibinden kaynaklı bir kimlik arayışının adresi olarak görmüştür.

Türkiye NATO'ya 1948 yılında kurulmasının hemen akabinde başvurmuş fakat çeşitli nedenlerle bu başvuru reddedilmiştir. NATO'ya üye olmak amacı ile geleneksel statükoculuk prensibine ters düşmesine rağmen Kore'ye asker göndermiş ve Batı Bloğuna gönderilen bu sinyal neticesinde⁷⁴ 1952 yılında NATO'ya üye olabilmıştır. Türkiye'nin bu tercihi, kendisine yönelik doğrudan “güvenlik tehlikesi” algıladığında geleneksel TDP prensiplerinin dışına çıktığı şeklinde yorumlanabilir. Zira Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı sırası ve öncesinde benimsediği aktif tarafsızlık ilkesini savaştan sonra terk etmesi ve Batı Bloğu içerisinde yer alma çabasının en temel nedenlerinden biri savaş sonrası Doğu Avrupa'dan asker çekmeyen ve giderek yakın coğrafyasında agresif politikalar izlemeye başlayan Sovyetler Birliği tehdididir.⁷⁵ Bu tehdit 2. Dünya Savaşından sonra Sovyetlerin Boğazlar üzerinde imtiyaz istekleri ve Doğu Anadolu bölgesinde toprak talep etmesinden kaynaklanmıştır.

Türkiye'nin bu dönemde bölgesel güvenliğe ayrı bir önem atfettiği görülmektedir. Cihanda Sulh ilkesi esasen Türkiye'nin dünya güvenliğine yaptığı

---

⁷⁴ Atabey, **a.g.e.**, s. 278.

⁷⁵ **a.g.e.**, s. 280.

referansı vurgulamasına rağmen bu dönemde Türkiye ulusal gücü yeterince yakın kara ve deniz havzalarındaki güvenliği ön planı çıkarmıştır. Bu bağlamda, Irak ile İngiltere'nin daha sonra katılacağı Bağdat Paktını imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre taraflar birbirlerinin iç işlerine karışmayacak ve sorunlara barışçıl çözümler aranmıştır.⁷⁶

Soğuk Savaş döneminde görülen TDP tarihin en büyük kırılması olan Kıbrıs Barış Harekâtı olmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı ile hem batıcılık ilkesinin hem de yurtda sulh cihanda sulh ilkesinin karşıtı bir tutum sergilenmiştir. Bu vaka ile büyük öğrenilmişlikler ile dış politika davranışlarının açıklanamayacağı sonucuna varabiliriz. Çünkü kısmi kopuşlar sonrası bu askeri operasyon ile süreklilikten değişime giden bir yol izlenmiştir. Soğuk savaş döneminde İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler'e karşı batıcılık ilkesi üzerinden dış politika izlenmiş, Kıbrıs Harekâtı ile de batıya rağmen bir politika belirlenmiştir. Soğuk Savaş döneminde Türk Dış Politikası objektif ulusal çıkarlarına göre batıyı karşısına almış hem de yanında durmaya çalışmıştır.

3.2.3. Özal Dönemi

Soğuk Savaş'ın son döneminde ve sonrasında Dış Politika'da karar alma mekanizmasında bulunan Turgut Özal'ın dış politika dinamikleri çeşitli eleştirelere maruz kalmıştır. Özal'ın Türkiye'yi batıdan kopardığı, İslam Dünyasına yaklaştırdığı söylenmiştir. Körfez Savaşı Özal'ın batıdan kopmadığını tam tersine batıcı bir

---

⁷⁶ a.g.e, s. 283.

yönünün olduğu da iddia edilmektedir.⁷⁷ Batıyı öncelemekle beraber, Özal Ortadoğu'ya, Orta Asya'ya, Kafkaslara ve Balkanlar'a yüzünü çevirmiştir. Türkiye'nin bu coğrafyalarda olan tarafsızlık ilkesini değiştirmeye çalışmıştır. Bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin batıdan uzaklaşarak Müslüman Dünyasına ağırlık verdi demek de yanlış bir açıklama olacaktır.⁷⁸

Özal dönemi dış politikasının en belirgin özelliklerinden biri de, dış politikayı ekonomik ağırlıklı bir şekilde yürütme çabasıdır.⁷⁹ Başka bir deyişle ekonomik argümanların, siyasi argümanlara göre daha çok öncelenmesidir.⁸⁰ Dış politikada ekonomik endeksli bir yapının olduğunu gösteren çeşitli örnekler bakacak olursak; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın kuruluşuna Türkiye'nin öncülük etmesi, İslam Konferansı Örgütü içerisinde İSEDAK gibi ekonomik temelli bir kuruluşun oluşum aşamasına önayak olmak gibi örnekler Özal'ın dış politikada ekonomik hususlara ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir. Özal hem Türkiye'nin hem Müslüman dünyasının ekonomisinin gelişmesini bunun sonrasında entegrasyon olmasını istiyordu. Özellikle Ortadoğu özelinde bu isteği bir hayli yüksekti. Bu isteklerine rağmen şartların bu istediklerine uygun olmaması söylemlerinin, düşüncelerinin karşılık bulmamasına sebebiyet vermiştir.

Çok yönlü dış politika, köprü ülke Türkiye kavramları Özal döneminde ortaya atılmıştır. Türkiye'nin hem batılı, hem doğulu olabileceğini bununla birlikte köprü ülke olabileceği Özal dönemi ile ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda David Lavay'ın

---

⁷⁷ Gözen, a.g.e., s. 72.

⁷⁸ İter Türkmen, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası**, İstanbul: Bilgesam, 2010, s. 23.

⁷⁹ Mehmet Gönübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 628.

⁸⁰ Gözen, a.g.e., s. 77-79

“*beyni batıda, kalbi İslam Dünyasında*”⁸¹ sözleri köprü ülke tanımlamasına uyan bir cümle olmuştur. Özal köprü ülke olmak için TDP’nin çok yönlü olmasını gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle Ortadoğu’ya, Orta Asya’ya diğer yakın Müslüman coğrafyalarına açılımlarda bulunmuştur. Bu çok yönlü politika girişimlerini sadece Özal’a bağlamak yanlış olur. Soğuk savaşın bitmesine yakın ve bitiş dönemlerinde görev yapan Özal, uluslararası sistemin yapısal değişikliği ile bir fırsat yakalamıştır. Büyük bir rahatlama yaşayan uluslararası sistem ile Özal açılımları artırma imkanına sahip olmuştur. Bu açılımların başarı oranı düşük seviyelerde kalmıştır. Bunun sebebi ise hem Türkiye’nin hem de açılım yapılan coğrafyaların iç siyasetinin bu tip uluslararası ilişkilere hazır olmamasıdır.

Özal döneminin en önemli dış politika olaylarından biri Körfez Krizidir. Özal bu krizde Amerika Birleşik Devletleri’nin yanında yer alarak Irak’a girmek istiyordu. T.B.M.M’ den sadece Türkiye’ye saldırı yapılması durumu için Tezkerе alması Özal’ın bu isteğini yerine getirmemesine sebep olmuştur.⁸² Bu tezkereden anlaşılacağı gibide dış politika kararları sübjektif ulusal çıkarları üzerinden değil objektif ulusal çıkarlar üzerinden belirlenmiştir. Körfez Krizi’nde Türk Silahlı Kuvvetleri statükoculuğu benimserken Özal batıcılığı tercih eden bir dış politika benimsenmiştir. Bu olayda görüldüğü gibi, batıcılık ve statükoculuk ilkeleri arasında kusursuz bir ilişki olmayıp çelişkili sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu iki farklı bakış biçimleri göstermektedir ki stratejik kültür yaklaşımının farklı şekilde yorumlanabileceği bu yüzden devlet davranışını belirleyen unsur olmadığını göstermektedir. Bu farklı stratejik kültür yaklaşımları aslında sadece davranışları

---

⁸¹ Gözen, a.g.e., s. 87.

⁸² Ertan Efeğil, **Körfez Krizi ve Türk Dış Politikası Karar Verme Modeli**, İstanbul:Gündoğan Yayınları, 2002, s. 185.

meşrulaştırmak adına kullanılmaktadır. Objektif ulusal çıkar'ın belirlenmesini şekillendirmediğini ortaya koymaktadır.

3.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk savaş sonrası TDP'yi üç döneme ayırmak gerekirse; koalisyonlar dönemi dış politika, 15 Temmuz darbe girişimi öncesi AK Parti dış politikası ve Darbe girişimi sonrası Ak Parti dış politikası olarak ayrılabilir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Özal sonrası koalisyonlar döneminde dış politika olaylarında belirgin ve kırılma yaşatacak bir vaka yaşanmamıştır. Bu dönemde de yine ulusal çıkarları esas alan dış politika davranışları etkili olmuştur. Kardak Krizi'nde olduğu gibi Türkiye karşı tehdidinin yükselmesi ile askeri birliklerini o bölgeye göndermesi ulusal çıkarlı başka bir deyişle materyal tehditlere karşı dış politika davranışlarını kanıtlamasına bir örnek olarak verilebilir. Kardak krizine rağmen koalisyon dönemi TDP batıcılık ve statükoculuk ekseninden çıkmamıştır.⁸³ Bu dönemde, belirgin olan batıcılık ve statükoculuk ilkeleri, devletin ulusal çıkarlarının bu yönde eğilim göstermesi sebebiyle sürdürmüştür.

AK Parti dönemi Türk Dış Politikasının yapım sürecindeki önemli isimlere bakacak olursak. Bu isimler Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu olmuştur. Bu dönemde özellikle Davutoğlu'nun akademisyen olması sebebiyle teorik bir zeminin üzerine oturtulmuş bir dış politika amaçlanmıştır.

---

⁸³ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2011**, İletişim Yayınları, 2013

AK Parti dönemi dış politikanın temel argümanları 15 Temmuz Darbe Girişimine dek şunlar olmuştur; çok yönlü dış politika, pro-aktif diplomasi, merkez ülke, sıfır sorun, kazan-kazan, coğrafya vurgusu, tarihsel kimlik vurgusu, stratejik zihniyet kavramları, yumuşak güç ve ritmik diplomasi.⁸⁴ Bu kavramlar dönemin dış politika yapım sürecinde yapılması düşünülen idealardır. Bu ideaların bazıları pratikte uygulanabilmiş, bazıları ise uygulanamamıştır.

AK Parti döneminde de dış politika için çok boyutluluk ve ekonomi argümanları kullanılmıştır. AK Parti faaliyet raporunda şu cümlelere rastlanıyor; *“Ekonomik kalkınma alanında kat ettiğimiz önemli mesafe ve olgunlaşan demokrasimizin bize sağladığı güçle birlikte artan imkan ve kabiliyetlerimiz sayesinde günümüzde, bir yandan komşu ve çevre bölgelerde yer alan ülkelerle yakın ilişkiler geliştirmeye, uluslararası örgüt ve platformlarda etkin rol oynamaya ve mevcut stratejik ilişkilerimizi güçlendirmeye yönelirken, diğer yandan yeni coğrafyalara açılımlar gerçekleştiriyoruz.”*⁸⁵ Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere Ak Parti’de ekonomik argümanları ortaya koymaktadır. Bu argümanları ortaya koyması, siyasi argümanları bir kenara ittiğini göstermemektedir.

AK Parti dönemi dış politikanın önemli olaylarından biride 1 Mart Tezkeresi olayı olmuştur. Bu tezkere Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak’a yapacağı müdahalede Türkiye’nin savaşa girip girmeme durumunu belirleyen tezkereydi. Bu tezkere kabul edilmedi. Deniz Bölükbaşı’ya göre kabul edilmeme nedenleri; “

---

⁸⁴ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik Türkiye’nin Uluslararası konumu**, İstanbul: Küre Yayınları, 2011, Kitabın çeşitli yerlerinde geçen tanımlamalar.

⁸⁵ AK Parti AR-Ge Başkanlığı, **AK Parti 2002-2013 Döneminde Dışişleri Bakanlığı Faaliyetleri Raporu**, (Çevrimiçi), <http://www.akparti.org.tr/upload/documents/argevizyon2013-savi20.pdf>, (Erişim Tarihi:10.11.2017), s. 2.

kamuoyunun karşıt olması, AK Parti'nin bölünmesi, hükümetin tutarlı olmaması ve devlet organlarının düşük profilli destek sağlaması.”⁸⁶. Bu olayda da Türkiye'ye yüksek seviyede tehdit oluşmaması bu Tezkere'yi engelleyen husus olmuştur. Tezkere sürecinde bazı siyasi elitler batıcılık ilkesi minvalinden yana tavır almış olsa da bir bütün olarak ulusal çıkarlara karşı durması sebebiyle tezkere kararı çıkmamıştır.

AK Parti döneminin TDP'sinde en büyük kırılma yaşatan olayı Fırat Kalkanı Operasyonu olmuştur. 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası FETÖ üyelerinin devletten uzaklaştırılması ile büyük bir rahatlama yaşayan TSK ve devletin karar alıcı mekanizmaları eliyle Türkiye'nin güneyinde yeni bir devlet kurulma girişimlerine karşı askeri müdahale gerçekleştirmiştir. Türkiye bu dönem sonrasında dış politika davranışlarını söylemsel boyuttan eylemsel boyuta geçmiştir. Güvenliği ve çıkarları için somut adım atan bir dış politika paradigması belirlenmiştir. Masaya oturabilmek için eylemsel zorunluluğun farkına vararak objektif ulusal çıkar temellendirmeli bir paradigmayı esas almıştır. Darbe girişimi sonrası dış politikada AK Parti'nin benimsediği batıcılık, statükoculuk ve sulh unsurları devletin objektif ulusal çıkarlarını savunmak adına bu ilkeler kenara itilmiştir.

Darbe girişimi sürecine kadar dış politika Davutoğlu'nun da etkisi ile kimlik, kültür endeksli bir yapıya oturtulmak istenmiştir. Eksen kayması yaşayıp batıdan uzaklaştığı iddia edilen dönemler olmakla birlikte, batıcılık ve statükoculuk darbe girişimine dek izlenen ilkeler olmuştur. Darbe girişimi sonrasında batıcılık ve sulh kavramları ulusal çıkarlar maksadıyla göz ardı edilmiştir. Aslında önceden bu

---

⁸⁶ Deniz Bölükbaşı, **1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası**, İstanbul: Doğan Kitap, 2008, s. 132.

ilkelerin göz ardı edilmemesi de çıkarların bu şekilde korunacağından dolayı olmuştur.

3.3. Türk Dış Politikasının Süreklilik ve Değişim Ekseni

Süreklilik ve değişim nosyonları tarihsel ve mekânsal faktörlere bağlı olarak birbirlerinin önüne geçebilmektedir. Birisinin diğerini ortadan kaldırmasından ziyade birisinin öne çıkıp diğerinin pasif bir konuma gelmesi fikri benimsenmelidir görüşü bulunmaktadır.⁸⁷ Bu zaviyeden bakıldığında bazen dış politikanın süreklilik gösterdiği, bazen ise değişimler yaşandığı söylenebilir. Bu açıklamalar üzerinden devletlerin davranış ve tutumlarını belirlemek zor olmaktadır. Çünkü bu bakış açısıyla her şey her zaman olabilir mantığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda metodolojik olarak bir durumu açıklamada zorlukları beraberinde getirmektedir.

Bu zorluklar yüzünden, değişimin kaynağı araştırma konularından biri olmalıdır. Bu bağlamda, TDP'ye bakıldığında devletin tutumlarının süreklilik arz etmediği değişim esaslı bir paradigmanın esas aldığı kabulü vardır. Bu değişimin kaynağını da devletlerin siyasi elitlerinin bakış açıları ve tarihi tecrübeler ile belirlenmediği gözükmektedir. Devletin kararlarını tehdide karşı yani objektif(Rasyonel) ulusal çıkarlarına göre belirlediği söylenebilir. Bu bağlamda, bu çıkarımı destekleyecek en iyi iki örnek Kıbrıs Barış Harekâtı ve Fırat Kalkanı Operasyonudur. Bu iki olayda da yukarıda bahsedilen devletin rasyonel çıkarlarına göre devletin stratejik kültürü olduğu iddia edilen unsurları kenara iterek yapılmış hareketlardır. Türkiye'nin Dış Politika dinamiklerine genel bakış sonrası bu vakaların içeriğinin irdelenmesi iddiaları açıklamak adına önem arz etmektedir.

---

⁸⁷ Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul:Der Yayınları, 2004, 3.b, s. 1045.

IV.BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

Kıbrıs Barış Harekâtı, Cumhuriyet tarihinde yapılan ilk askeri müdahaledir. Kıbrıs Harekâtı Kore Savaşı'nın nedenini oluşturan sebeplere göre büyük farklılıklar göstermektedir. İlk olarak, Kıbrıs Harekâtının Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisi tarafından tek başına yapılması sebebiyle Kore Savaşındaki asker gönderilmesi hususuna göre ayrılmaktadır. İkinci olarak, Kıbrıs Harekâtı Türkiye'nin birincil olarak güvenliğini ve ulusal çıkarlarını etkilemesi nedeniyle yapılmıştır. Kore savaşında ise bir ittifak çabası içerisinde, Türkiye'yi asli olarak etkilememesine rağmen asker desteği sağlanmış bir askeri süreçtir. Kıbrıs Harekâtı TDP'de bir kırılma olarak görülmektedir. Bu yüzden, Türkiye'nin dış politikasının yapısını ve alt bileşenlerini açıklamak adına önemli bir askeri operasyon olarak değerlendirilmektedir.

Kıbrıs Harekâtı öncesi ve sonrasında bu yapılan operasyonun orada yaşayan Türk soydaşlar için ve barışı tesis etmek için yapıldı demeçleri birçok uzman ve siyasetçiler tarafından dile getirilmiştir. Kıbrıs Harekâtı yapıldığı dönemde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı olan Bülent Ecevit harekât açıklanmasında *“biz aslında savaş için değil, Yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getirmek için Ada'ya gidiyoruz.”*⁸⁸ İfadelerini dile getirerek barış vurgusu yapan bir açıklama yapmıştır. Diğer görüşler ise, Kıbrıs'ın tarihsel olarak Türkiye'nin güvenlik olgusunun temelini

---

⁸⁸ Habertürk, **Kıbrıs Barış Harekâtı**, 22.07.2014,(Çevrimiçi)
Habertürk,<http://www.haberturk.com/haber/haber/972325-kibris-baris-harekati> (Erişim Tarihi:26.11.2017)

oluşturan bir ada olması sebebiyle güvenliğine tehdit oluşturması sebebiyle bu askeri operasyon yapılmıştır, üzerine inşa edilmiştir.

Kıbrıs hem Osmanlı İmparatorluğu döneminde hem de Türkiye için her zaman önemli bir coğrafya olmuştur. Karasal olarak sınır olmamasına rağmen sınır güvenliği yaklaşımı ile değerlendirilmiştir. Çünkü Kıbrıs Türkiye'ye Akdeniz havzasında başka bir gücün egemen olması durumunda açık bir şekilde tehdit oluşturabilecek konumdadır. Adanın tehdit olan bir devletin elinde bulunması Türkiye için Anadolu'nun güvenliği için ölüm kalım meselesi sayılmaktadır.⁸⁹

Bu bilgiler ışığında, bu bölümde Kıbrıs Harekâtı öncesi Ada'nın nasıl bir tarihi süreci olduğu ve bu tarih süreç ile birlikte Türkiye için önemi ve güvenlik paradigması bağlamında nasıl değerlendirildiği anlaşılmalı çalışılacaktır. Bunun yanı sıra, Kıbrıs Harekâtı'nın TDP'de süreklilik arz eden ve stratejik kültürü olarak genel kabul gören barışçıl dış politikasının neden farklı bir boyuta evirildiği ve nasıl bir değişikliğe sebebiyet verdiği incelenmeye çalışılacaktır. Son olarak, TDP'nin gerçekten bir stratejik kültüre sahip olup olmadığı ve devletin tehdit unsurlarına karşı anlık değişiklikler gösterip göstermediği Kıbrıs Harekâtı üzerinden anlaşılmasına çalışılacaktır.

Kıbrıs Harekâtı Türk Dış Politikası'nın objektif ulusal çıkarlarına göre inşa edildiğini göstermektedir. Stratejik kültür yaklaşımına göre devletin batıcılık anlayışını karşısına almaması gerekliliğine rağmen bu askeri operasyon gerçekleşmiştir. Türkiye Kıbrıs'ta yeni devlet kurulma tehdidi her unsurun önüne geçerek çıkarları yönünde hareket etmiştir.

---

⁸⁹Ahmet Aydoğdu, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci**, Ankara: Asil Yayın, 2005,

Kıbrıs Harekâtı öncesinde karar alma süreçlerinde kamuoyu, siyasi partiler ve ordu gibi yapıların bakış açıları devletin sadece ulusal çıkarlarına istinaden yapılan bu operasyonunun meşrulaştırılması yönünde olmuştur. Bu gruplar davranış belirlenmesinde yani ulusal çıkarların şekillenmesinde asli unsuru oluşturmamıştır. Karar mekanizmasında asli belirleyici unsur materyal hususlara istinaden oluşan davranış belirlenmesi olmuştur.

4.1. Harekât Öncesi Kıbrıs'ın Tarihçesi

Kıbrıs Akdeniz havzasında Anadolu toprakları, Suriye ve Mısır üçgeninde merkez unsur olan bir ada olarak tarihten itibaren önemli bir üs olmuştur. Osmanlı'nın 19. yüzyılın sonlarında Rusya ile yaşadığı 93 Harbi sonrası, Rusların Akdeniz'e inebilir seviyeye gelmesi Osmanlıları farklı arayışlara sürüklemiştir. Rusya'ya karşı bir denge unsuru olarak İngiltere ön plana çıkmıştır. İngilizlerin desteği karşılığında 4 Haziran 1878'de imzalanan İttifak Antlaşması ile kalıcı olmayan ve vekâleten olarak Ada'ya İngilizler yerleşmiştir.⁹⁰ Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılına kadar yapılan anlaşma çerçevesinde Ada'nın egemenliğinin Osmanlı'da kalmasına rağmen, yönetimi İngilizlerin elinde olmuştur. 1914 yılı itibarı ile Kıbrıs ilhak edilmiş ve 1924 yılında yapılan Lozan Antlaşması'na kadar hukuk dışı bir şekilde İngilizler tarafından yönetilmiştir. Lozan ile birlikte Türkiye'nin hukuken kabulü ile İngiliz egemenliği başlamıştır.

Lozan Antlaşması sonrası Rumların ve Yunanistan'ın çeşitli şekillerde Ada'nın idaresini ele alma çabaları olmuştur. Bu amaçla çeşitli isyanlar gerçekleşmiş

⁹⁰ Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi 1878-1919**, Ankara: KKTC Cumhurbaşkanlığı, 1997, s.7

ve İngilizler tarafından bu isyanlar bastırılmıştır. 1 Nisan 1955 tarihinde EOKA silahlı örgütünün eylemine kadar İngiliz idaresi kendi yöntemleri ile sorunu halletmeye çalışmıştır. Bu isyandan üç ay sonra İngiltere Kıbrıs sorunu başta olmak üzere Doğu Akdeniz problemlerini çözmek amacıyla Londra'ya Türk ve Yunan hükümeti temsilcilerini davet ederek üçlü bir konferans düzenlemiştir. Türkiye yapılan bu konferansta Yunan ilhakının ve self-determinasyon taleplerinin doğrudan ulusal güvenliğine tehdit oluşturacağını belirtmiş ve böyle bir durumda müdahil olacağını açık bir şekilde dile getirmiştir.⁹¹ Bunun yanı sıra Türkiye, o dönemde İngiltere'nin yönetimini kabul etmek ile beraber, aksi durumda tek hak sahibinin kendisi olacağını söylemiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Türkiye için İngiltere yönetimi bir güvenlik tehdidi oluşturmuyor iken Rum Devleti'nin varlığı ulusal güvenliğine tehdit olarak algılanmaktadır. Bu algılamada aslında reel politik çerçevede şekillenmiştir.

Paris'te 1958 yılında NATO toplantısına iştirak eden Türk, Yunan ve İngiliz dışişleri bakanları egemenlik tartışmaları yerine bağımsız bir Kıbrıs Devleti'nin kurulmasından yana bir tavır sergilediler.⁹² Bu toplantılar sonrası Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantör devletler olarak kabul edildiği, Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olduğunun ilan edildiği antlaşma 19 Şubat 1959 tarihinde imzalandı. Akabinde, bu bağımsız devletin anayasasının hazırlanması adına bir komite kurularak çalışmalar yapıldı ve 6 Nisan 1960 tarihinde bu anayasa kabul edildi. Bu anayasa hükümleri uyarınca; Yunanistan ve Türkiye adaya belirli sayıda asker gönderecek, cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı ise Türk olacaktı. Bunların yanı sıra,

⁹¹Mustafa Tarakçı, **Kıbrıs Barış Harekâtı**, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2010, s.48.

⁹² Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar**, Kıbrıs: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1992, s.16.

Bakanlar kurulu yedi Rum, üç Türk'ten oluşacak ve her toplumun ayrı bir Cemaat Meclis kurma hakkı olacaktı. Hem emniyet hem de ordu Rumlar ve Türklerin farklı oranlarda bulunmasıyla oluşturulacaktı.⁹³

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte ilk dönem her iki toplumun birbirini ölçmesi ve devlet yapısının inşa edilmesi ile geçmiştir. Ancak, Lefkoşa'daki başkanlık sarayında ve Makarios'un makam aracında Yunan bayrağı bulunmaktaydı.⁹⁴ Bu tip vakalar göstermiştir ki Enosis fikri, büyük Rum devleti kurma amacı, ortadan kalkmamıştır. Bağımsız Cumhuriyetin kurulması ile barış ortamının oluşturulmasından yana Enosis savunucuları kendilerine daha büyük bir alan bulmuştur.

Rumların Makarios'un Türkiye ziyaretinde talep ettiği anayasayı yenileme istekleri net bir şekil reddedilmiştir. Buna istinaden, Rumlar çareyi silahlanma ile Türklerin yok edilmesi olarak görmekteydi. 20 Aralık 1963 gecesi Rumlar tarafından otomobili durdurulan Türklerin kendilerini müdafaa etme çabaları sonucunda yaralanmaları ve öldürülmeleri ile başlayan olaylar Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın evine ateş açılmasına kadar uzanan olayları başlatmıştır. Bu dönem adada Türkleri sindirme ve uzaklaştırma çabalarının en yüksek seviyeye ulaştığı dönemdir. Şiddet olaylarının ileri boyutlara ulaşması üzerine Türkiye 23 Aralık 1963'te İngiltere ve Yunanistan hükümetleri ile irtibata geçip Rum saldırılarının önlenmesi için beraber harekete geçilmesini talep etti. Bu adımların sonrasında, Türkiye 24 Aralık 1963'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adına ortak bir bildiri yayınladı.

⁹³ Tarakçı, a.g.e., s. 57-58

⁹⁴ Pierre Oberling, **Kıbrıs Faciası**, Çev. Fahir Armaoğlu, Ankara: T.T.K Yay. XXV. Dizi,1990, s. 5.

“Türkiye, İngiltere ve Yunanistan hükümetleri Garantör Anlaşması’nı imza eden devletler sıfatı ile Kıbrıs hükümeti ile Türk ve Rum cemaatlerini hâlihazır karışıklıklara son vermeye müştereken çağırırlar. Üç hükümet, bu gece ateş kesilmesi için uygun bir saatin tespitine ve her iki cemaatten buna riayetini istemeye Kıbrıs hükümetini davet ederler. Üç hükümet ayrıca hukuk nizamının korunması lüzumunu göz önünde tutarak bugünkü durumu doğuran güçlüklerin halline yardım maksadıyla müştereken tavassutta bulunmayı teklif ederler”.⁹⁵

Bu çağrılara rağmen Kıbrıs hükümetinin olumsuz tavrını sürdürmesine istinaden İngiltere, ortak bir müdahale zorunluluğunu dile getirmiştir. Bunun akabinde, İngiltere’nin yüksek komiseri Türkiye ve Yunanistan büyükelçileri ile birlikte 25 Aralık 1963’te Kıbrıs hükümetine Garanti Anlaşması uyarınca adada düzeni tekrardan tesis etmek adına müdahaleye hazır olduklarını bildirmişlerdir.⁹⁶ Bu uyarı sonrası 27 Aralık 1963 tarihinde İngiltere öncülüğünde üç garantör ülkenin askerleri adada “Barış Koruma Kuvveti” adıyla göreve başlamıştır. Bu Koruma Kuvveti Lefkoşa’nın Türk ve Rum kesimlerini ayırmıştır. Bu ayrılan kısma “Yeşil Hat” ismi verilmiştir.⁹⁷

Kıbrıs’ta oluşturulan Yeşil Hat sonrasında tekrardan bir konferans düzenleme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, 15 Ocak 1964 tarihinde Londra Konferansı düzenlenmiştir. Türkler 1960’da yapılan anayasaya ek garantiler

---

⁹⁵ Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989, s.74-75

⁹⁶ Gönlübol, **a.g.e.**, s. 378.

⁹⁷ Aydoğdu, **a.g.e.**, s. 53.

almak adına, Rumlar ise üniter devlet kurma hayallerini engel olan anayasanın iptali için bu konferansa katılmışlardır.⁹⁸

Bu konferanstan NATO üyesi devletlerden oluşacak bir heyet ile Kıbrıs'taki sorunların çözülmesine yönelik bir görüş vardı. Bu görüş İngiltere tarafından dönemin Amerika Birleşik Devletleri başkanı Johnson'a iletilmiştir. Türkler bu durumu desteklerken, Rumlar NATO planına karşı çıkarak Birleşmiş Milletlerin (BM) bu sürece dâhil edilmesini savunuyorlardı. Bu talepler de dikkate alınarak NATO kuvvetlerinin Ada'ya müdahil olması yerine, BM Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 yılında toplanarak Ada'da adada BM'ye bağlı bir barış gücü oluşturulması ve bir arabulucun belirlenmesine karar vermiştir. Bu kararda Kıbrıs Hükümetinin şiddeti ve kan akmasını engelleyecek önlemler alması istenmiştir. Bu karar sonrası Türk tarafı Kıbrıs hükümeti tabirinden hoşnut olmamış olsa da BM'nin 1960 anayasasına bağlı kalınarak hükümet kelimesinin kullanıldığını söylemesi üzerine Türk tarafı ikna olmuştur.⁹⁹

BM barış gücünün onaylanması sonrası, barış gücüne ait askerler Kıbrıs'a intikal etmiştir. Buna rağmen Türklere karşı yapılan saldırıların devam etmesi üzerine 16 Mart'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gizli oturumunda gerekli görüldüğü takdirde Kıbrıs'a müdahale için hükümete yetki verildiği bildirilmiştir. Kıbrıs Rum yönetimi ise bu kararı BM aracılığıyla protesto etmiştir.¹⁰⁰ Bu gelişmeler sonrasında da Rumlar Kıbrıslı Türklere karşı baskılarını devam ettirmiş, silah alımı

---

⁹⁸ Süha Bölükbaşı, **Barışçı Çözömsüzlük**, Ankara: İmge Kitabevi, 2011, s. 41.

⁹⁹ Aydoğdu, **a.g.e.**, s.54-60. ; Haluk Şahin, **Johnson Mektubu: Türk-ABD İlişkilerini Değiştiren Olayın Perde Arkası**, İstanbul: Kaya Matbacılık, 2002, s.114. ; Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Ankara:Gündoğan Yayınları, 2002, s. 45-46.

¹⁰⁰ Kudret Özersay, **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, Ankara: Asam Yayınları, 2002, s.78.

yapıp zorunlu askerlik kanununu yürürlüğe sokmuşlardır. Rum baskısının artmasından ve yeni bir devletin Türkiye'nin güvenliğine tehdit oluşturacağından endişe edilmesi sebebiyle İsmet İnönü 2 Haziran 1964 tarihinde devlet mensupları ile yaptığı toplantı sonrası Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Bu kararın ABD'ye bildirilerek alındığı çeşitli kaynaklarda dile getirilmiştir.¹⁰¹

Türkiye'nin bu deklarasyonu üzerine ABD devlet başkanı Johnson İnönü'ye hitaben sert bir mektup yazmıştır. Bu mektupta İnönü'yü Washington'a davet etmiş ve bu kararın bir hata olduğunu belirtmiştir. Mektupta vurgulanan hususlar şunlar olmuştur;

“1. Türkiye'nin müdahalesi için anlaşmalardaki tüm koşullar oluşmamıştır.

2. Türkiye'nin müdahalesi onu Sovyetler Birliği ile karşı karşıya bırakabilir.

Bu durumda NATO ve ABD Türkiye'yi savunmayabilir.

3. Amerika'nın Türkiye'ye vermiş olduğu silahlar savunma amaçlıdır. Kıbrıs için kullanılamaz.

4. Başkan Johnson, karşılıklı görüşmeler için Başbakan İnönü'yü Washington'a davet ediyor.”¹⁰²

Bu sert mektup sonrası Türkiye kararından geri dönme eğilimine girmiştir. Sonrasında İnönü Amerika'ya gitmiş ve görüşmeler sonrasında meselenin BM üzerinden çözülmesi yolunda mutabık kalınmıştır. Burada Kıbrıs her ne kadar Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit potansiyeli taşısa da Türkiye daha büyük bir güvenlik zafiyetini göze alamamıştır. Bu zafiyeti sebep olacak durum NATO'nun desteğinden mahrum kalıp Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelme tehlikesidir. .

¹⁰¹. Cüneyt Arcayürek, **Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984, s. 274.

¹⁰² Şahin, **a.g.e.**, s. 78-79.

Bunun yanı sıra, hala Kıbrıs'ta barışçıl yöntemlerle çözüme ulaşılabileceğine inancın sürmesi de etkili olmuştur.

Johnson Mektubu ile Türkiye'nin geri adımı sonrası adada yaşanan olaylar inişli çıkışlı bir şekilde devam etmiştir. Kıbrıs Harekâtı'na giden süreçteki en önemli olaylardan biri 21 Nisan 1967 tarihinde yaşanan "Albaylar Darbesi" olmuştur.¹⁰³ Darbe ile yönetimi ele geçiren cuntanın Kıbrıs'ta esas maksadı azınlık haklarının tesis edilmesi ile Enosis'in barışçıl yollarla sağlanması olmuştur.¹⁰⁴ 15 Kasım 1967 tarihinde Rumların büyük saldırısı sonucu birçok şehit verilmiştir. Bu olayın sonrasında, Türkiye Yunanistan'a nota vermiş ve askeri müdahale kararını meclisine sunup onaylatmıştır. Türkiye tarafından verilen notanın içinde bulunan talepler Yunanistan tarafından kabul edilmemiştir. Bu durum Yunanistan ve Türkiye arasında yüksek düzeyde bir diplomatik gerilime sebep olmuştur. Bu gerginlik sonrası ABD devlet başkanı Johnson'un devreye girip arabulucu belirlenmesiyle bir mutabakat sağlanmış ve bu mutabakat metni ile savaş tedbirlerinin ortadan kaldırılması ve Yunan birliklerinin de adadan çıkması kararlaştırılmıştır.¹⁰⁵

Yapılan mutabakat sonrasında 1968 yılından itibaren Toplumlararası Görüşmeler adı altında müzakereler başlamış ve 1974 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte Rumların kendi iç çekişmeleri görüşmelerin seyrini etkileyen faktörlerden biri olmuştur. 27 Ocak 1974 yılına gelindiğine Grivas'ın ölümünden sonra EOKA-B tamamen Yunan darbecilerin eline geçmiş ve Makarios'a karşı olduklarını beyan etmişlerdir. Makarios'un Yunan subaylarının geri çekilmesi çağrısına karşın 15

---

¹⁰³ Turgut Tülümen, **Hayat Boyu Kıbrıs**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998, s. 108-109.

¹⁰⁴ **a.g.e.**, s. 117.

¹⁰⁵ Aydoğdu, **a.g.e.**, s. 92-94. ; Erol Mütercimler, **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı**, İstanbul: Arba Yayınları, 1998, s. 127.

Temmuz 1974'te Rum Milli Muhafız Ordusu ve EOKA-B birlikteliğiyle Makarios'a karşı darbe yapılmıştır. Bu darbe Enosis'in en büyük savunucuları tarafından yapıldığı için Kıbrıs Türklerini de etkileyen bir darbe olmuştur.¹⁰⁶ Bu olay Türkiye'nin askeri operasyon yapmasına giden sürecin fitilini ateşlemiştir.

4.2. 1974 Kıbrıs Harekâtı

Makarios'a karşı yapılan bu darbe Türkiye'de şok etkisi yaratmıştır. Darbe bilgisi Lefkoşa Büyükelçiliği'nden Dışişleri Bakanlığı'na şöyle gelmiştir;

“Bugün 08:30 civarında Makarios'a karşı bir darbe olduğu öğrenilmiştir. Başpiskoposun sarayının etrafından ateşler gelmektedir.”¹⁰⁷

Lefkoşa'dan gelen bilgiler Başbakan Bülent Ecevit'e iletilmiştir. Afyon'da olan Ecevit Ankara'ya hareket etmiştir. Ecevit Ankara'ya hareket ederken bürokratlar toplantı halinde idi. Bu toplantılar sırasında bazı isimler bu darbenin Enosis hedefine yönelik olduğunu ve bu vahim durum karşısında yapılabilecek tek şeyin askeri müdahale olduğunu savunan görüşler öne sürülmüştür. Diğer taraftan ise bazı bürokrat ve siyasetçiler müdahalenin barışçıl çizgiden çıkmak olduğunu ve tehlikeli olduğunu savunmuşlardır. Diğer bir korku ise büyük devletlerin tepkisinden çekinilmesi olmuştur.¹⁰⁸ Başbakan Ecevit Ankara'ya ulaştıktan sonra Bakanlar Kurulu toplanmış ve Ecevit bu durumun çok ciddi olduğunu ve aktif bir politika izlenmesine yana olduğunu bildirmiştir. Akabinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün başkanlığında Milli Güvenlik Kurulu toplanmıştır. MGK toplantısında söz alan Maliye Bakanı Deniz Baykal görüşlerini şu sözlerle dile getirmiştir:

¹⁰⁶ Aydoğdu, **a.g.e.**, s.101-123

¹⁰⁷ Mehmet Ali Birand, **30 Sıcak Gün**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1990, s. 27.

¹⁰⁸ Ercüment Yavuzalp, **Liderimiz ve Dış Politika**, Ankara: Babil, 1996, s. 159. ; Birand, **a.g.e.**, s. 31.

“Dünyada nükleer silah dengesinin sonucu beliren yumuşama, uluslararası krizlere karşı tepkileri de değiştirmiştir. Artık direkt müdahale yerine, krizleri durdurma; doğrunun ve hâkimin aranması yerine, bölge krizlerini yatıştırma dönemi başlamıştır. Dolayısıyla krizi başlatan ülke daima avantajlı bir duruma girmektedir. Bunun birçok örneği vardır. Rumlar şimdiye kadar bu politikayla devamlı ileri adımlar atmışlardır. Kıbrıs’taki darbe de bunun yeni bir örneğidir. İki yol vardır: Ya krize dolayısıyla „oldubitti”ye göz yumup, arkasından sert demeçler ve diplomatik yollara başvurmakla yetinmek (ki hiçbir zaman sonuç verdiği görülmemiştir), veya krize krizle cevap vermek... Bugünkü darbenin asıl önemli yönü başa Türk ve İngiliz katili Sampson’un gelmesi değil, Yunanistan’ın bir süre sonra güneyimize inmesidir. Kıbrıs’ta Yunanistan’ın izlediği politika son adımını atmak üzeredir... Bu yara mutlaka kesilmelidir.”¹⁰⁹

Deniz Baykal’ın bu sözleri yaşanan olayın Kıbrıs Türklerine karşı yapılan zulüm ve Makarios’a yapılan darbenin de ötesinde, Yunanistan’ın Türkiye’nin güneyine yerleşmesi olarak görüldüğünü göstermektedir. Kıbrıs sorunu bu zamana kadar daha iç dinamikler üzerinden ilerleyen bir çatışma hali olarak değerlendirilirken, Makarios darbesiyle yeni bir boyut kazanarak Yunanistan’ın adada egemenlik kurma çabası tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır. Devletin objektif ulusal çıkarlarına tehdit oluşturması bu harekâtın ana nedenini oluşturmuştur. Kimlik algılamaları ve stratejik kültür gibi temellendirme üzerinden bu askeri operasyon gerçekleşmemiştir.

---

¹⁰⁹ Birand, a.g.e., s.35-36.

MGK toplantısında bazı isimler askeri operasyona şerh koysa da, genel eğilim operasyon yapılması yönünde olmuştur. Ecevit operasyon hazırlıkları yapılana kadar çeşitli diplomasi hamleleri ile zaman kazanmaya çalışmış, İngiltere ve Amerika ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra, iç siyaseti hazırlamak adına muhalefet partileriyle görüşmüştür.¹¹⁰ Ecevit'in muhalefet partileriyle görüşme stratejik kültür perspektifiyle, siyasi elitlerin görüşlerinin davranışı olarak açıklanabilir. Bu açıklama kendi içinde mantıklı bir açıklama olarak gözükse de, farklı ideolojilere sahip ana muhalefet partisi lideri Erbakan ile Başbakan Ecevit'in farklı tutumlar sergilemesi gerekirdi. Farklı ideolojilere rağmen dış politikada benzer davranış biçiminin benimsenmesinde ortak bir payda olması gerekmektedir.

Dönemin İngiltere ve ABD hükümetleri de Türkiye'nin askeri müdahale planına karşı çıkıyorlardı. Özellikle İngiltere bir süre geçtikten sonra sükûnetin sağlanacağını düşünüyordu. Türkiye ise net bir şekilde 1960 anayasasının ihlal edildiğini ve bunun düzeltilmemesi halinde müdahale edebileceğini söylüyordu.¹¹¹ Yapılan toplantılardan Türkiye'yi tatmin eden bir sonuç çıkmamıştır. Ecevit Türkiye'ye döndükten sonra Bakanlar Kurulu'nu toplamış, "*Tek başımıza hareket etmekten başka çıkar yolumuz kalmamıştır*" diyerek askeri müdahale kararını açıklamıştır.¹¹² Hükümet ortağı olan Necmettin Erbakan'ın da bu harekâtın yapılmasının Türkiye'nin güvenliği için bir mecburiyet olduğunu düşünmesi ve destek vermesi karar sürecinin tıkanıklığını engellemiştir. Akabinde, Ecevit Amerikan büyükelçisi ile görüşerek kararlılığını ifade etmiştir. 20 Temmuz 1974 günü

---

¹¹⁰ Birand, a.g.e.

¹¹¹ Mütercimler, a.g.e., s. 204-205.

¹¹² Birand, a.g.e., s. 105.

sabah saatlerinde ilk askeri uçağın havalanmasıyla Birinci Kıbrıs Harekâtı başlamıştır.¹¹³

Harekâtın ilk gününde bazı bölgelerde yoğun ateşe tutulan Türk askerli bazı bölgelerde ise büyük bir direnişler karşılaşmamıştır. Üç gün süren Birinci Kıbrıs Harekâtı'nın ikinci ve üçüncü günleri Rum Kuvvetleri'nin ve Yunan Alayı'nın Girne-Lefkoşa-Gönyalı bölgesinde bulunan Türk Askerlerine yoğun silah ve tank atışları ile saldırı yapmışlardır. Bu saldırılar Türk tarafı tarafından bastırılmıştır.

Harekât başladıktan sonra BM Güvenlik Konseyi ateşkes çağrısında bulunmuştur. Türkiye bu çağrıyı kabul etmiştir. Akabinde, Türk kuvvetleri Kıbrıs'ta dar bir alana sıkışmıştır. Rum ve Yunan saldırılarına çok açık bir bölgede kalmışlardır.¹¹⁴

Harekâtın üçüncü gününde Rum tarafında önemli bir gelişme olmuştur. Darbecilerin lideri Sampson, yönetimi Temsilciler Meclisi başkanı Glafkos Klerides'e devretmiştir.¹¹⁵ Kıbrıs Harekâtı sadece Rum yönetiminin değişmesini değil Yunan Hükümeti'nin de değişmesine sebep olmuştur.. Cunta yönetimi 23 Temmuz 1974 tarihi itibarıyla sona ermiş ve eski başbakan olan Karamanlis hükümeti kurmuştur.¹¹⁶

Bu gelişmeleri takiben, 25 Temmuz 1974 tarihinde Cenevre'de Türk, Yunan ve İngiliz dışişleri bakanları bir araya gelmiştir. Adada iki otonom yönetimin varlığı kabul edilmiş ve Türk bölgelerinden Rumların çıkacağı kararlaştırılarak ateşkes

¹¹³ İbrahim Artuç, **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1989, s. 144.

¹¹⁴ Erol Manisalı, **a.g.e.**, s. 71.

¹¹⁵ Rauf Denктаş, **Kıbrıs Girit Olmasın**, İstanbul: Remzi Yayınevi, 2004,s. 32-142.

¹¹⁶ Mütercimler, **a.g.e.**, s. 307.

sağlanmıştır. Cenevre Konferansı'nda alınan kararlara rağmen, Rum birlikleri bazı Türk bölgelerinden çekilmemiştir.¹¹⁷ Cenevre Konferansı'nda alınan kararlara Rumların uymaması ve Türkiye'nin coğrafi esasa dayalı toprak paylaşımı isteyip Rum tarafının yanaşmamasından dolayı Türkiye 14 Ağustos 1974'de ikinci harekâtı başlatmıştır.¹¹⁸ Bu harekât ilk harekâta göre daha batı ve Sovyetler tarafından büyük tepki çekmiştir. Bu tepkinin sebebi ise Adanın tümünün Türkiye tarafından ilhak edebileceği düşüncesi olmuştur.

İkinci Harekât sonrası oluşan yeni dinamikler çerçevesinde Kıbrıs Türkleri tarafından otonom Kıbrıs yönetimi kurulmuştur. Dokuz tane bakan ile birlikte Devlet Başkanı Rauf Denктаş olarak belirlenmiştir. Bu otonomi olan federe yapıdan 9 yıl sonra 15 Kasım 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir.¹¹⁹

4.3. Türk Dış Politikasında Kırılma ve Kıbrıs Harekâtı

Kıbrıs'ta Yunanistan güdümlü Rum Devleti kurulması çabası Türkiye'nin objektif ulusal çıkarını tehdit eden bir girişim olmuştur. Kıbrıs'ta Yunanistan'da darbe yapan cuntacıların bir devlet kurması Türkiye için Yunan devleti kurulması manasına gelmekteydi. Bunun yanı sıra, hem tarihi hem coğrafi unsurlar dikkate alındığında böyle bir devletin kurulma ihtimali ve girişimi Türkiye için yüksek seviyede tehdit oluşturmuştur. Bu yüzden, Kıbrıs Harekâtı Türkiye'nin ulusal güvenliğini korumak adına yapılmış bir operasyondur. Güvenliğini tehdit eden en büyük unsur yeni bir devlet kurulma ihtimali ve girişimleri olmuştur. Yeni devlet

---

¹¹⁷ Aydoğdu, **a.g.e.**, 137-138

¹¹⁸ Mütercimler, **a.g.e.**, s. 335-337. ; Aydoğdu, **a.g.e.**, s. 141.

¹¹⁹ Aydoğdu, **a.g.e.**, s. 26., Kaynak: Ahmet Aydoğdu, **Tarihsel Süreçte Kıbrıs Türk Yönetimleri ve Seçimleri**, Ankara, 2005, s. 26.

kurulma ihtimali ve girişimi Türkiye tarafından yüksek seviyede bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu tehdide karşı imkânların elverişli olması da harekâtın yapılmasında belirleyici olmuştur. 1964 yaşanan krizde de Türkiye askeri harekât yapma eğilimi oluşmuş olsa da, Amerika'nın sert tutumu buna engel olmuştur. 1974'de ise bir sert tutum olmasına rağmen diplomatik seviyede kalması operasyon yapma imkânını sağlamıştır. Türkiye dış politika davranışını belirlerlerken yüksek seviyeli tehdit sebebi ile yurttan sulh cihanda sulh ve batıcılık ilkeleri hiç tereddüt etmeden kenara itmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika davranışlarında süreklilik arz ettiği iddia edilen unsurların birçoğu bu harekât ile kenara itilmiştir. Özellikle batıcılık hususunda batının karşı olmasına rağmen bu askeri operasyon ulusal güvenlik adına yapılmıştır. Bu vakada da görüldüğü gibi subjektif yani kimlik ve düşüncelere bağlı kalınarak devletin davranışı belirlenmemiştir. Devletin rasyonel bir şekilde kendine karşı oluşan tehditlere karşı devlet davranışı şekillenmiştir.

Türkiye'nin Dış Politika'sının en kabul görmüş unsurlarından “yurttan sulh cihanda sulh” mantığı Türkiye için tehditlerin alçak seviyede olduğu dönemlerde mümkün olmuştur. Ancak, Kıbrıs Harekâtı'nın öncesinde tehdidin yüksek seviyeye çıktığı ve yeni devlet kurulma ihtimalinin olduğu noktada bu duruş kenara bırakılarak devletin objektif ulusal çıkarları merkez noktasına koyulmuştur. Türkiye devlet davranışını düşünce dünyasına göre değil, materyal unsurlara göre belirleyerek hareket etmiştir.

Ecevit batıcılık ve yurttta sulh dinamiklerinin oluşturan ideolojik yapının bir unsuru olmasına rağmen farklı bir tutum göstermiştir. Bununla birlikte, hem bürokraside hem de ordu da bazı kişiler askeri harekâta karşı tavır takınmış olsa da bu yönde bir durum gerçekleşmemiştir. Bürokraside ve askeri yapı Kemalist ideoloji merkezli olsa da operasyonun yapılmasını sulh ve batıcılık ilkeleri engelleyememiştir. Çünkü devletin ulusal çıkar ölçümlemesi kimlik ve ideolojik yaklaşımlar üzerinden olmamıştır.

Kamuoyu ve bazı muhalefet partileri de olumsuz yönde tavır sergilemiştir. Bu karşıt duruşlara rağmen kamuoyundan büyük bir kabul görme mantığı kenara itilmiştir. Stratejik kültür perspektifiyle bu karşı tavırların esas alınması gerekirken, materyal bakış açısından bu tip bir kabule gerek olmamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, devletin dış politika tutumlarında materyal açıklamalar kültürel unsurlara göre ağırlık göstermiştir.

Bu çalışmanın en temel sorularından biri olan devletlerin davranışlarının kaynağı sorusunu Kıbrıs Harekâtı ile incelediğimizde materyal unsurların daha açıklayıcı olduğu gözükmektedir. TDP’de bu olay ile lider farklılığı, ideoloji farklılığı, zaman farklılığı ve askerin rolü gibi farklılıkları olan Fırat Kalkanı Harekâtı. Kıbrıs Harekâtı ile ortak özelliği neden ve sonuç durumlarıdır. İki olayda da sonuç askeri operasyondur neden ise objektif ulusal çıkarlar esas alınarak yapılmasıdır. Bu yüzden, Fırat Kalkanı Harekâtı ele alınarak TDP’nin ulusal çıkarlarını objektif unsurlara göre belirlediği iddiası desteklenecektir. Bu sayede metodolojik olarak farklı örnekler ile alınan mukayeseli metot uygulanmış olacaktır. Bu iki vaka ile savunulan objektif ulusal çıkar teorisi test edilmiş olacaktır.

V. BÖLÜM: FIRAT KALKANI HAREKÂTI

FKH TDP tarihinde kopuş yaşatan askeri harekâtlardan biridir. AK Parti hükümeti döneminde yaşanan bu hareket ile söylem boyutundan eylem boyutuna geçilmiştir. Diplomatik girişimlerin başarılı olacağına inanan bir AK Parti dönemi dış politikasından, masaya oturmak için somut adımlar atılması gerektiği düşüncesine geçilen bir dönemin başlangıcı FKH ile başlamıştır.

FKH TDP' de Kıbrıs Harekâtından sonra, ikinci olarak TSK alan tutma ve kalıcı amaçlar arz edecek şekilde yapılmış askeri operasyonudur. Bu askeri operasyonda TDP' de önemli bir yere sahiptir ve Türkiye'nin dış politikadaki devlet davranışını anlamak adına Kıbrıs Harekâtı ile ortak birçok noktaya sahiptir. Kıbrıs Harekâtı'nda olduğu tehdit seviyesinin yüksek noktalara ulaşip, devletin objektif ulusal çıkarlarına karşı olacak seviyede yeni bir devlet kurulma ihtimaline karşı yapılmıştır. Bu bağlamda bu vakayı ele alınmasının en önemli gerekliklerinden biri, Kıbrıs Harekâtı'nın objektif ulusal çıkarlara göre yapıldığı varsayımına karşı argüman üretebilecek görüşlerin bazılarını çürütebileceği için seçilmiştir. Bu eleştiriler stratejik kültür ve Neo-Klasik Realizm literatüründe olan devlet elitlerin dünya görüşlerine göre politikalar belirlediği iddialarıdır.

FKH'de verilen askeri operasyonun altında yatan nedenler Kıbrıs'ta olduğu gibi devletin objektif ulusal çıkarları üzerinden belirlenmiştir. Stratejik kültür teorilerinde iddia edildiği gibi tarihten gelen öğrenilmişlikler belirleyici unsur

olmamıştır. TDP batıcılık ve yurttan sulh cihanda sulh ilkelerini kenara iterek ulusal çıkarları korumak uğruna batılı müttefiklerine rağmen askeri operasyon başlatmıştır.

FKH ve Kıbrıs Harekâtı'nda yapılan eylem aynı olmasına karşın, iktidarda olan yönetimlerin ideolojileri birbirinden çok farklıdır. Bu farklılığa rağmen aynı şekilde süreklilik olduğu iddia edilen politikaların kenara itilerek ulusal çıkarlar için aynı fiiliyatları gerçekleştirmiştir. Bu yüzden, FKH bu çalışmada iddia edilen teorik yaklaşımı destekleyecek bir örnektir.

5.1. Suriye İç Savaşı

Tunus'ta 2010 yılında başlayıp birçok Arap ülkesinde irili ufaklı şekilde meydana gelen geniş çaplı halk ayaklanmaları Arap Baharı olarak tanımlanmaktadır.¹²⁰ Olayların ilk yaşandığı dönemlerde, Arap Baharı halkların demokrasi ve özgürlük gibi siyasi taleplerini kazanmak adına yönetime karşı ayaklanmalar olarak görülmekteydi. İlerleyen süreçlerinde ise uluslararası güçlerin müdahil olduğu mezhep ve sınıfsal çatışmalar haline dönüşmüştür.

Arap Baharının Suriye boyutuna bakıldığında; Suriye'de yaşanan olaylar öncesine bakmak faydalı olacaktır. Hafız Esed'in Arap Milliyetçisi Baas Partisi yönetimi sonrası 1971 yılında devlet başkanı seçilmesiyle sosyolojik büyük bir değişim yaşanmıştır. Çünkü Nusayri mezhebinden olan Esed'in başkan olmasından sonra, toplum içinde daha dezavantajlı konumda olan Nusayriler Suriye'nin siyasetinde ve ekonomisinde büyük bir etki alanına sahip olmaya başlamışlardır.¹²¹

¹²⁰ İlhan Sağsen, "Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması", *Ortadoğu Analiz*, 2011, s. 57-60.

¹²¹ Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", *Yasama Dergisi*, 2013, s. 56-79.

Bu değişimin ileri safhalarında, etnik ve mezhep üzerinden iç siyasetin dizayn edilerek Nusayri olmayanların dışlandığı bir azınlık yönetimi haline gelmiştir.¹²²

Hafız Esed'in ölümü sonrasında 2000 yılında yapılan referandum ile Beşer Esed Suriye'nin devlet başkanı olmuştur. Yeni bir yönetim geldiğini düşünerek bazı demokratik reformların olabileceğini düşünen gruplar bu talepleri ile alakalı çalışmalar yapsa da başarısız olmuşlardır. Beşer Esed de babası gibi baskıcı ve otoriter bir yönetim modelini benimsemiştir.

Arap Baharının başladığı ilk süreçte, olaylar Suriye'de patlak vermemiştir. Esed bu olayların Suriye'de yaşanmayacağını söylemiştir. Ancak, Lübnan'daki iş imkanlarının kaybedilmesi, yolsuzluk ve kuraklık gibi sebeplerde ilk olarak 17 Mart 2011 tarihinde Dera kentinde yönetime karşı gösteriler yapılmaya başlanmıştır.¹²³ Akabinde, gösteriler Banyas, Lazkiye, Hama, Deyrizor ve Humus şehirlerine sıçramıştır.

Bu protestolar rejim tarafından olumlu şekilde karşılık bulmamıştır. Esed Rejimi protesto ve ayaklanmaları uzun yılların birikimi ile var olan derin problemlere halkın verdiği reaksiyon olarak kabul etmemiş ve halkın ayaklanmasını kriz olarak değerlendirmiştir.¹²⁴ Beşar Esed ayaklanmaları, tüm ülkeden yaşanan bir sorunun sonucu olarak değil de yerel unsurlar ile alakalı ortaya çıkan sorunlar olarak görmüştür. Böylece genel ve yapısal çözümler yerine yerel sorunlara çözüm

---

¹²² Hüseyin Mercan, **Suriye: Rejim ve Dış Politika**, İstanbul: Açılım Kitap, 2012

¹²³ Berna Süer, "Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi", **Akademik Orta Doğu**, 2012, s. 1-20.

¹²⁴ Michel Kilo, "Syria... the road to where?", **Contemporary Arab Affairs** 4, 2011, s. 431- 444.

getirmenin yeterli olacağını düşünmüştür.¹²⁵Rejim, bu krizi bölgesel ve uluslararası bir güç savaşının Suriye'deki yansıması olarak değerlendirerek ve isteklere kayıtsız kalarak hala devam eden büyük bir iç savaşa sebebiyet vermiştir. Esed yönetimin halktan gelen tepkilere kayıtsız kalması ve bu gösterilerin kısa sürede çatışma ve anlaşmazlıklardan iç savaş boyutuna taşınması, beraberinde ülkeye yıllarca sürecek bir belirsizlik ve istikrarsızlık getirmiştir.¹²⁶Bunun yanı sıra, bölge dışı aktörlerin de uluslararası terörizmle mücadele kapsamında bölgeye gerek askeri operasyonlarla gerekse uluslararası ittifak ve organizasyonlarla müdahil olmaları bölgedeki güç dengesini çok bilinmeyenli denklem haline getirmiştir.

5.2. Türkiye ve Suriye İç Savaşı

Türkiye komşusu ve o döneme kadar hem siyasi hem de ekonomik ilişkileri gelişmiş olan Suriye'de ki bu gelişmelerin demokratik bir dönüşümle sonuçlanacağını umarken, iç savaş, artan mülteci sorunu ve bölünme tehlikesi içinde olan Suriye'deki istikrarsızlık ortamında kendisine karşı oluşan bölgesel tehditler içinde ateş çemberinde bulmuştur kendisini. Ortaya çıkan ve süregelen bu sorunun bölgesel boyuttan küresel boyutlara taşınması ve uluslararası bir güç mücadelesi ve ittifak stratejileri ile karmaşık bir yarış haline gelmiştir.

Takriben yedi yıldır devam eden bu savaş döneminde birçok insan hayatını kaybetmiş ve yerlerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Temelde Türkiye'nin yanı başında patlak veren Suriye iç savaşı, Türkiye'nin güvenliğini etkileyen maddi ve

---

¹²⁵ Michael Shaih, Doran ve Salman, **Syria The Ghosts of Hama**, The Arab Awakening America and the Transformation of the Middle East içinde yazan Kenneth Pollack, The Brookings Institution Press, 2011

¹²⁶ Bahadır Dinçer, Mustafa Kutlay, "The Arab Spring: A Game Changer in Turkey-EU Relations?", **Perspectives on European Politics and Society**, 2013, s. 418-430.

manevi unsurları beraberinde getirmiştir. Suriye iç savaşının genişlemesi ve bütün Suriye'ye yayılması büyük bir otorite boşluğunu meydana getirmiştir. Bu bağlamda bölgede birçok farklı etnik siyasi ve dini temelli silahlı(sız) aktör ortaya çıkmıştır. Bu otorite eksikliği terör örgütlerine rahat hareket edebilecekleri büyük bir alan sağlamıştır. Özellikle, Irak merkezli kurulmuş olan DEAŞ terör örgütü ve Kürdistan İşçi Partisi(PKK)'nın Suriye yapılanması olan PYD terör örgütü bölgede büyük bir yapılanma kurmuş ve eylemlerini sıklaştırmıştır.¹²⁷

Türkiye açısından konunun bir Dış Politika meselesi olmasının dışında Suriye ile olan 911 kilometrelik kara sınırının terör örgütlerine lojistik alan sağlaması ve özellikle savaştan kaçan mağdur Suriye halkının çoğunluğunun Türkiye'de yaşaması, konuyu ayrıca önemli bir iç politika meselesi haline getirmiştir. Türkiye, Suriye' de protestoların başladığı ilk günden itibaren demokratik bir geçişle sorunun diyalog ve görüşmelerle çözülmesi için çaba göstermiştir. Sorunun iç savaşa dönüşmesi ve Suriye'nin bölünme parçalanma durumunda da yine aynı şekilde her türlü uluslararası platformda Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunarak konunun masa başında çözülmesi taraftarı olmuştur. İç savaşın sona erdirilmesine yönelik başta Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında olmak üzere her türlü girişimde yer alan Türkiye ayrıca ABD'nin önderliğindeki DEAŞ'le mücadele ittifakının önemli bir parçası olmuştur.¹²⁸ Ayıca, batılı yabancı savaşçılarının DAEŞ ve PYD saflarına katılmalarına engel olmak amacıyla büyük çaba sarf etmiştir.

---

¹²⁷ Fatma Taşdemir ve Adem Özer, "The Operation Euphrates Shield from the Perspective of use of Force Law", **Akademik Hassasiyetler**, 2017, s. 54. Alınan Kaynak:<http://dergipark.gov.tr/akademik-hassasiyetler/issue/29493/298858>, (Çevrimiçi), (Erişim Tarihi:10.12.2017)

¹²⁸ **The Global Coalition Against Daesh**, 2017, (Çevrimiçi), (Erişim Tarihi: 02.12.2017), <http://theglobalcoalition.org/>

Tüm bu gelişmeler ekseninde değişen konjonktür gereği Türkiye kendine karşı artan tehditleri ve stratejik kaygılarını farklı aktörlerle ilişkileriyle sürdürmeye çalışmıştır. Bir yandan ABD ve NATO ile ittifak halindeyken diğer taraftan Çin ve Rusya ile temasları sürdürmüştür.¹²⁹ Bu süreçte Türkiye soruna uçuşa yasak ve tampon bölge projeleriyle başta kendi güvenliğini sağlama almanın yansıra kalıcı çözüm fikirleri getirmiş fakat uluslararası aktörlerin çıkarlarının uyuşmaması üzerine talebi hayata geçmemiştir. İlerleyen süreçlerde ise özellikle Türkiye'nin en büyük ittifakı ABD'nin DEAŞ ile mücadelede PYD ye silah ve hava harekâtı desteğinin dışında bölgede tamamen YPG ile savaşması Türkiye'nin strateji ve müttefik kaygılarını arttırmıştır.

5.3. Fırat Kalkanı Harekâtı

FKH 24 ağustos 2016 tarihinde başlayıp 31 Mart 2017 tarihinde sonlandırılmış askeri bir operasyondur. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51'inci maddesinin sağlamış olduğu meşru müdafaa hakkına istinaden Türkiye Cumhuriyeti uluslararası kamuoyuna FKH'yi başlattığını bildirmiştir. 51. Madde, güvenlik konseyi uluslararası barış ve güvenlik sağlamak için gerekli önlemleri alana kadar, BM üyesi aleyhine silahlı saldırı gerçekleşirse, devlete bireysel veya toplu savunma hakkını taahhüt etmektedir.¹³⁰ FKH sınır dışı bir müdahale olmasına rağmen, uluslararası hukuka göre, gerektiğinde farklı bir ülkede operasyon yapılmasını da taahhüt ettiği için, Türkiye'nin Suriye sınırlarına bir müdahale yapması herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin Fırat Kalkanı Operasyonu

¹²⁹ Wayne McLean, "Understanding Turkish Foreign Policy Practice", *Turkish Studies*, 2015, s. 449-464.

¹³⁰ Chapter VII — **Action with respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression**, (Erişim Tarihi: 03.12.2017), <http://legal.un.org/repertory/art51.shtml>

konusunda ileri sürdüğü askeri, siyasi ve stratejik nedenler hukuki nedenlerden daha önemlidir.

FKH ile Kıbrıs'ta olduğu gibi batıcılık ve sulh ilkeleri süreklilik AK Parti dönemi dış politikasında süreklilik göstermemiştir. Süreklilik olduğu iddia edilen ilkelere kopmalar yaşanmıştır. Burada değinilecek hususlardan biri de AK Parti'nin stratejik kültürünü batıcılık üzerine mi inşa edip etmediği olacaktır.

AK Parti hükümeti ve bu siyasi partinin lideri Erdoğan da dış politikada reel-politiğe uygun bir şekilde bazen batıcı gözükken politikalar benimsemiş bazen de batıya rağmen kararlar almıştır. Örnek olarak, AK Parti rasyonel çıkarlarının gerekliliği olarak ilk dönemlerinden batıya yakın bir dış politika benimsemiştir. Devletlin ulusal çıkarlarına tehdit oluşturan bir durum olduğunda ise batıyı karşısına alarak çıkarına uygun kararı almıştır. Avrupa Birliği ve ABD merkezli bir politika sergileyen AK Parti, bu tutumunun stratejik kültürü üzerinden belirlemektedir. Eğer öyle olsaydı, batıyı karşısına alarak sulh ilkesini yadsıyarak FKH'yi yapmaz ve batı karşıtı söylem geliştirmezdi. Bu yüzden, AK Parti dönemi için de devletin ulusal çıkarları ve güvenliğini esas alan bir yaklaşım sergilediği gözükmektedir.

FKH öncesinde gelişmiş bir dizi güvenlik riski Türkiye'nin Suriye'ye askeri müdahale etmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. İlk olarak DEAŞ, Türkiye'yi ve özellikle büyük şehirleri hedef alan intihar saldırıları gerçekleştirdi.¹³¹ İkincisi, DEAŞ, Suriye'nin kuzeyinde, Azaz-Cerablus bölgesindeki yaklaşık 100 kilometrelik

---

¹³¹ Şemsettin Erdoğan ve Ergün Deligöz, "Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) Gücü ve Geleceği", **Savunma Bilimleri Dergisi**, 2015, s. 5-37.

bir sınır çizgisini ve sınır çizgisi üzerindeki komutasını, diğer sınır ötesi illerin ve askeri noktaların hedeflenmesine kolaylıkla yol açabilme riski bir tehdit oluşturdu.¹³²

DEAŞ'ın ne tür amaçları olduğu ve oluşumunun bilinmesi Türkiye'ye neden tehdit oluşturduğuna dair bir yol gösterecektir. DEAŞ ilk olarak 1999 yılında Ebu Musab el-Zerkavi tarafından Afganistan'da terör örgütü olarak kurulmuştur. Akabinde Irak'a giderek ABD'ye karşı savaşmışlardır. Zerkavi'nin ölümü sonucu yerine Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir. Sonrasında, 2010 yılında Ebu Ömer'in öldürülmesiyle yerine Ebu Bekir el- Bağdadi gelmiştir. ABD'nin 2011 yılında Irak'tan çekilmesi ile DEAŞ tekrardan güçlenmeye başlamıştır. 08 Nisan 2013 tarihinde Irak ve Şam İslam Devleti'ni kurduklarını ilan etmişlerdir. DEAŞ Arap baharı öncesi Irak'ın kendi içindeki mezhepsel çekişmelerinde rol alan bir terör örgütü iken Arap Baharı'nın Suriye'yi etkilemesi sonucu istikrarsızlık ve boş alanı kendi lehine çevirmeyi başarmıştır.¹³³

DEAŞ bölgesel bir yapı iken, uluslararası mensupları olan ve diğer ülkelerde de terör saldırıları yapan bir ülke haline gelmiştir. Özellikle, Suriye'nin Kuzey'inde YPG ile mücadele ederek kendi hinterlandı genişletmeyi amaçlamıştır. DEAŞ'ın ilk Suriye'ye girdiği dönemlerde Türkiye'ye karşı bir müdahalesi bulunmasa da, Türkiye'nin DEAŞ'a karşı yapılan operasyonlara ortaklık etmesi ve DEAŞ'ı terör örgütü olarak kabul etmesi örgütün hedefine Türkiye'yi de koymasına sebebiyet vermiştir. İlk olarak sınır hattında yapılan saldırılar ile Türkiye'ye karşı tutumunu göstermiştir. 18 Ocak 2016'da Suriye'de terör örgütü DEAŞ'ın kontrolündeki

---

¹³² Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, **Operation Euphrates Shield Implementation and Lessons Learned**, Ankara: SETA, 2017

¹³³ Bilgay Duman, **Irak İslam Devleti ve El-Nusra Cephesi Birleşiyor mu?**, Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2013

bölgelerden Kilis'e, 95 roket atıldı.¹³⁴ DEAŞ, ilk kez Türk topraklarında roket saldırıları gerçekleştirmiştir. Roket tehditlerinin yanı sıra, DEAŞ, Fırat Kalkanı Harekâtından hemen önce, Gaziantep'te bir düğün töreni için toplanan 54 sivile karşı intihar saldırısı düzenleyerek öldürmüştür. Sivilleri hedef alması ve roket saldırıları Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturmuştur.

DEAŞ tarafından Türkiye'yi hedef alan terör tehditleri sadece sınır hattında yapılan saldırılardan ibaret değildi. Sınır saldırılarından sonra, DEAŞ Sultanahmet ve Taksim Meydanındaki saldırıları ve İstanbul Atatürk Uluslararası Havalimanı'ndaki gibi Türkiye'de intihar saldırıları yaparak hedeflerini çeşitlendirmiştir. Bunun yanı sıra, çatışmanın kontrol edilemeyeceği ardından da yeni var olan militanların istihdam edilmesiyle Türkiye'deki varlığını yerelleştirmek ve örgüt üzerindeki askeri baskıyı ortadan kaldırmak için bir cephe açmayı hedeflemiştir.

FKH'nin yapılmasına sebebiyet veren diğer bir terör örgütü olan YPG'nin kökenlerine bakıldığı vakit; PKK'nın Suriye kolu olan PYD'nin silahlı terör örgütü gurubudur. Esed için Suriye'li Kürtler tehdit oluşturmakta iken zaman içerisinde özellikle Türkiye'ye karşı işbirliği yapılan bir örgüt haline gelmiştir. Özellikle Suriye iç savaşı sonrası Esed PYD ile gizli bir şekilde ittifakını kurarak diğer gruplara karşı bunu kullanmıştır.¹³⁵

---

¹³⁴Hürriyet, **Kilis'te DEAŞ roketlerinin bir yıllık bilançosu; 25 Kişi öldü, 367 ev zarar gördü**, (Çevrimiçi), 18.01.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/kiliste-deas-roketlerinin-bir-yillik-bilancosu-40339055>, (Erişim Tarihi: 23.12.2017)

¹³⁵ Can Acun ve Bünyamin Keskin, **PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG**, Ankara: SETA, 2016

PYD'nin kuruluş tarihi 2003 yılı gözükse de PKK'nın 1980'lerden itibaren Suriye'de faaliyet göstermesi kuruluşunu o tarihlere kadar götürmektedir.¹³⁶ PYD özellikle PKK'nın Türkiye'de terörle mücadele sonucu gücünü kaybedip kuvvetlerini Suriye'ye yönlendirmesi ve Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası oluşan istikrarsızlık ve yaşanan otorite boşluğundan dolayı Suriye'de büyük bir güç kazanımı elde etmiştir. Özellikle 2011 yılı itibariyle Afrin, Ayn el-Arap ve Haseke şehirlerinde etkili bir örgüt yapısı kurmuştur. Bunun yanı sıra, Esed'in önceden tutukladığı PYD mensuplarını serbest bırakması ile sayısal üstünlüğünde büyük bir artış sağlayarak idari yapılanmalarını kuvvetlendirmiştir. PYD lideri Salih Müslim'in ülkeye giriş yasağı bulunmasına karşın iç savaş sonrası Esed ülkeye Müslim'i davet etmiştir. Bunun yanı sıra, ülkedeki PYD'nin silahlı ve siyasi yapılanmaları üzerindeki yasaklar kaldırılmıştır. Esed'in bu yöndeki desteği ve PKK'nın gücünü buraya doğru yönlendirmesi PYD'yi bölgede amaçlarını gerçekleştirmek adına daha güçlü kılmıştır.¹³⁷

Bu güçlenme dönemi sonrasında, 30 Ocak 2014 tarihinde Kuzey Suriye'nin bazı bölgelerinde PYD tarafından özerklik ilan edilmiştir. Özerlik ilan edilen bölgelerde Kürt nüfusunun üstünlüğü olmamasına rağmen PYD'nin silahlı kolu YPG'nin varlığı ile bu gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.¹³⁸ Bununla beraber, DEAŞ'a mücadele kisvesi altında uluslararası arenaya sunulan YPG'nin terör faaliyetleri batılı ülkeler tarafından da desteklendiği için gelişimi daha da ileri boyutlara gitmiştir. Özellikle silah ve maddi hususlarda yapılan bu destekler ile PYD'nin yapılanması ve etki alanı genişlemiştir.

---

¹³⁶ **The Kurdish Democratic Union Party**, Carnegie Middle East Center, (Çevrimiçi), 2012, <http://carnegie-mec.org/diwan/48526?lang=en> (Erişim Tarihi: 24.12.2017)

¹³⁷ Acun ve Keskin, **a.g.e.**

¹³⁸ Acun ve Keskin, **a.g.e.**

YPG ve DEAŞ arasında yaşanan çatışmalar sırasında, ABD'nin desteğiyle YPG Menbiç'i kontrol altına aldı. Bu kontrolün sonrasında, batı ve kuzeye doğru gitmeyi amaçlayan adımlar attı. Son olarak El-Bab şehrini ele geçirmesiyle Suriye'nin kuzeyinde yekpare şekilde devlet kurabilecek seviye ulaştı. Bunun akabinde, Türkiye hem artan terör saldırıları hem de yekpare bir şekilde PYD'nin devlet kurabilme potansiyeline karşı FKH'yi başlatmıştır.

Türkiye'nin bu harekât ile temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir; sınır güvenliği oluşturmak; DEAŞ'ı sınır çizgisinden uzaklaştırmak (ve dolayısıyla örgüt merkezini bozacak ve özellikle sınır illerine karşı DEAŞ saldırılarını engellemek), Suriye'deki PKK kolu YPG'nin, Suriye'nin kuzeyinde Doğu-Batı hattını kontrol ederek bir koridor oluşturmaktan alıkoymak.¹³⁹ Bu bağlamda, şu meselenin dikkate alınması gerekir. Türkiye'nin kararı Suriye krizinin altıncı yılında alınması, doğrudan bir askeri operasyon başlatması ve harekâtın Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en kapsamlı müdahalelerden biri olması, Türk dış politikasında bir kırılma noktası oluşturmuştur. Burada yatan en temel nedenlerinden biride sınır hattında yeni bir devlet kurulma ihtimali ve girişimi olmuştur. Fırat Kalkanı Operasyonuna yol açan bir diğer konu PKK'nin saldırılarının daha da yoğunlaşması ve Suriye iç savaşının patlak vermesiyle birlikte YPG'nin özerk bir bölge kurma girişimlerinin başlamasıyla oldu. Bu şekilde, PKK kendi gücünü sağlamlaştırmak için DEAŞ'ın

---

¹³⁹ Can Kasapoğlu, **Operation Euphrates Shield: Progress and Scope**, (Çevrimiçi), Aljazeera, 03.02.2017, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/02/operation-euphrates-shield-progress-scope-170201133525121.html> , (Erişim Tarihi: 29.11.2017)

varlığını ve ona karşı yürüttüğü saldırıları stratejik bir fırsat haline getirip kendisini meşru bir aktör olarak yansıtmaya girişiminde bulunarak Türkiye'ye kışkırttı.¹⁴⁰

DEAŞ'ın terörist saldırılarına ek olarak, Fırat Kalkanı Operasyonuna yol açan bir diğer mesele ise Türkiye'nin PKK/YPG'ye karşı sınır içinde ve dışında güvenliğini sağlamak olmuştur. Bu tür güvenlik risklerini ortadan kaldırmak amacıyla Türkiye bu operasyonu bir zaruret olarak görmüştür. PKK'nın Suriye kolu YPG'nin DEAŞ'den Menbiç'i alarak Fırat Nehrinin batısına doğru geçişi Türkiye için daha fazla risk anlamına geliyordu. Sonuç olarak, bu olayla birlikte Türkiye, hedeflerini ve taktiksel yaklaşımlarını geliştirmek zorunda kaldı.¹⁴¹

15 Temmuz 2016'da Türkiye, FETÖ tarafından yapılan bir darbe girişimini geri püskürttü. Böylece, DEAŞ ve PKK'ya ek olarak, FETÖ'nün başarısız girişimi, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası güvenlik mimarisinin daha kırılğan hale gelmesini sağladı. Türkiye, FETÖ'nün stratejik karar alma mekanizmasının bir parçası olan ve güvenlik bürokrasisine sızmış olan FETÖ bağlantılı unsurları ve üyeleri tasfiye ederek birikmiş riskleri ortadan kaldırmayı başardı. Türkiye, FETÖ bileşenlerini tasfiye ederek devletin stratejik gücünü geri kazandı.¹⁴²

5.4. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Türk Dış Politikasında Kırılma

Kıbrıs Harekâtında olduğu gibi FKH'de objektif ulusal çıkarlara tehdit oluşması Türkiye'yi askeri operasyonun yapılması mecburiyetine itmiştir. FHK

¹⁴⁰ Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁴¹ Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, **a.g.e.**, s.17.

¹⁴² Burak Cop, **Turkey's Operation in Syria and the Future of the Syrian Civil War**, E-International Relations, (Çevrimiçi), 26.09.2016, <http://www.e-ir.info/2016/09/26/turkeys-operation-in-syria-and-the-future-of-the-syrian-civil-war/>, (Erişim Tarihi:22.12.2017)

stratejik kültür teorilerinde bahsedildiği gibi öğrenilmişlikler üzerinden devlet davranışlarının belirlenmediğini göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti çıkarları adına benimsediği batıcılık ve sulh gibi ilkeleri yok sayarak sulhu bozarak ve batıya rağmen askeri operasyon gerçekleştirmiştir. Devletin objektif ulusal çıkarlarına göre karar vermesine sebebiyet veren unsur tehdit olmuştur. DEAŞ ve YPG'nin Kuzey Suriye'de yeni devlet kurma çabaları, Türkiye için tehdit unsurlarını yüksek seviyeye getirmiştir. Bununla beraber, hem uluslararası ortamın operasyona müsait olması hem de TSK'nın darbe girişimi sonrası tazelenmesi sonucu ile güçlü bir yapı kazanmasıyla Türkiye operasyonu yapabilme imkânına sahip olmuştur.

Bu harekâtın da temelinde tecrübelerin, düşüncelerin ve kimlikler dışında devletin dış politika tutumu belirlenmiştir. Kıbrıs harekâtında Rum ve Yunan unsurlar etkili iken FKH'de Kürtler ve din temelli olduğunu iddia eden terör grubuna karşı müdahale edilmiştir. Bu temellendirme üzerinden anlaşılacağı üzere, Türkiye Cumhuriyeti rasyonel ve materyal unsurlar üzerinden bir dış politika inşa etmiştir. Türkiye'nin stratejik kültürü olduğunu iddia eden görüşler bulunuyor olmasına rağmen, FKH'de devlet davranışlarını açıklamada stratejik kültür teorilerin açıklayıcının yetersiz olacağını ortaya koymaktadır.

TDP için kabul gören batıcılık ve barış merkezli unsurlar bu harekâta da kenara itildiği gözükmektedir. Batı merkezli bir dış politika takip ettiği izlenimi veren AK Parti yönetimi özellikle 15 Temmuz darbesi sonrası batıya olan güvenini yitirmiştir. Darbe sonrası oluşan güvensizlik ortamı ve batının Türkiye'ye tehdit oluşturan YPG gibi terör örgütlerine verdikleri destekler sebebiyle batıya rağmen bu operasyon gerçekleşmiştir.

FKH'de hedef alınan DEAŞ ve YPG unsurlarının yapısını farklı etnik guruplar oluşturmasına rağmen verilen tepki aynı olmuştur. Bu reaksiyonun benzer yönde olması, kimlikler üzerinden devletlerin politikalarını belirlemediği göstermektedir. Çünkü Kürt, Arap vb bir etnik gruba göre devletin pozisyon alması kültür kuramı ile açıklanır. Türkiye'nin etnik unsurları esas almayıp başka bir deyişle tehdidin nereden geldiğine bakmaksızın tehlide karşı tepki vermiştir.

FKH Türkiye'nin Dış Politikası'nda ikinci büyük kırılmayı yaratan askeri bir müdahale olmuştur. Bu örnek ile Türkiye'nin dış politikada yaşadığı değişimlerin kaynakları ve nedenleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu örnek ile neden-sonuç ilişkisi bağlamında objektif ulusal çıkar merkezli politikalar sebebinin sonucu olarak askeri operasyon yapılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada Uluslararası İlişkilerde devletlerin dış politika davranışlarının kaynağı sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda, stratejik kültür ve materyal teorileri ele alınarak TDP'nin karar verme süreçlerinin hangi teorik bakış açısından açıklandığı irdelenmiştir. Bunun yanı sıra, literatürde TDP'nin stratejik kültür teorileri üzerinden daha egemen bir şekilde açıklanması bir sorun olarak görülmüş ve bu bağlamda materyal teorilerin bakış açısıyla test edilmiştir.

Çalışmanın bütününde mukayese metodu kullanılmıştır. Bu metodun alt birimi olan farklı örneklerin mukayesesi yöntemi, çalışmada seçilen vakaların bu yöntem ile teorik test yapabilecek imkânı vermesi sebebiyle seçilmiştir. Seçilen örneklerin içerisinde neden-sonuç ilişkisi yöntemini kullanan süreç takibi (Process Tracing) kullanılmıştır. Vakaların neden- sonuç ilişkisi ile çıkan sonuçlar mukayese metodu ile kullanılmasıyla teorik test yapılmıştır.

Devletlerin davranışlarını açıklamak adına, teorik tartışma literatür bölümünde yapılmıştır. Stratejik kültür ve realist teorilerinin bakış açıları ortaya konulmuş ve teorilere gelen eleştiriler ele alınmıştır. Bu teorik inceleme sonrası devlet davranışlarının materyal teoriler üzerinden daha açıklayıcı olduğu literatür bölümünde ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte, çalışmanın temel argümanını oluşturan devletlerin ulusal çıkarlarını objektif unsurlara göre belirlediği literatür analizi kısmında iddia edilmiştir.

TDP'nin temel ilkeleri süreklilik/değişim bağlamında ele alınmıştır. Süreklilik ve değişim ekseninde Türk Dış Politikası süreklilik arz eden bir dönem geçirmesine rağmen ulusal çıkarların korunmasına adına oluşan kırılmalar ortaya koyulmuştur. Bu kırılmalar çalışmanın temel argümanı olan objektif ulusal çıkar yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.

Devletlerin dış politikada ulusal çıkarlarını objektif unsurlara dayalı olduğunu iddia eden bu çalışmada, Kıbrıs Harekâtı ve Fırat Kalkanı Harekâtı örnekleri seçilerek bu iddia bu vakalar üzerinden test edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika davranışlarının subjektif unsurlar üzerinden belirlenmediğine yönelik iddialar Kıbrıs Harekâtı ve Fırat Kalkanı Harekâtı'nın yapıldığı dönemlerde farklı ideolojilere sahip siyasi yapıların bulunmasına karşın aynı şekilde reaksiyon verilmesi örnek gösterilmiştir. Kıbrıs müdahalesinde Ulusalçı/Kemalist kökenden gelen bir başbakan olan Bülent Ecevit iktidarda iken, Fırat Kalkanı'nda sağ tandanslı/ muhafazakâr demokrat çizgide olan bir partinin yönetimde olduğu belirtilmiştir. Verilen kararların ideojilerden, öğrenilmişliklerden ve dünyaya bakış açılarından bağımsız bir şekilde uygulandığı vurgulanmıştır.

Kıbrıs Harekâtı'nın kronoloji incelenerek neden-sonuç ilişkisi ile çalışmada iddia edilen sonuçlara ulaşılmıştır. Bu askeri operasyon ile TDP'de bir kırılma yaşanarak, batıcılık ve sulh ilkelerinin objektif ulusal çıkarlar adına hiç tereddüt etmeden bu ilkeleri göz ardı etmesi sonucuna varılmıştır. Kıbrıs'ta devletin objektif

ulusal çıkarlarına tehdit olarak yeni bir Yunan devleti kurulma ihtimali/girişimine karşı askeri harekât yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fırat Kalkanı Harekâtı örneği ile tekrardan askeri operasyon ile sonuçlanan dış politika kırılması yaşandığı neden-sonuç ilişkisi yöntemi ile ortaya koyulmuştur. Kıbrıs'ta olduğu gibi objektif ulusal çıkarların korunmasına adına batıcılık ve sulh ilkelerinin göz ardı edildiği bu örnekte işlenmiştir. Objektif ulusal çıkarların, bu örnekte YPG'nin yeni bir devlet kurma girişimine ve DEAŞ'ın terör koridoru oluşturulmasına karşın şekillendiği anlatılmıştır.

Çalışmanın bütününde vakalar üzerinden devletlerin tarihten gelen büyük stratejik kültürleri olduğu iddiaları çürütülmeye çalışılmıştır. Bununla beraber, devletlerin davranışları için sunulan bu argüman Türkiye'nin dış politikası için de uygulanmıştır. Liderlerden, siyasi elitlerden bağımsız olarak devletin rasyonel tutumu, Türkiye'nin dış politika yapım sürecinin belirleyici unsur olduğu belirtilmiştir. Sübjektif ulusal çıkarlar, elitler ve siyasetçiler tarafından belirlenen, Türkiye'nin tehdit algılamasında birincil unsur olmadığı vurgulanmıştır. Objektif ulusal çıkarlar, elitlerden bağımsız tarih, nüfus, coğrafya vb gibi materyal unsurların belirleyici olduğu, Türkiye'nin Dış Politika davranışlarının kaynağının asli faktörü olduğu iddia edilmiştir.

Bu çalışmanın TDP'de materyal teorilerin stratejik kültür teorilerine üstünlüğünü kabul eden bir pozisyon alınarak yapılması sebebiyle literatürde bu yönde olan çalışmaların az olması sebebiyle literatüre katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, Kıbrıs Harekâtı literatürde genel olarak kimlik yaklaşımı ile alınan bir olay

olmuştur bu çalışma ile realist teoriler merkezli bir şekilde değerlendirilerek literatüre fayda sağlamıştır. Birçok çalışmada pozisyon belirtmeden TDP tarihçesi verilip veya birçok nedene bağlı çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın literatürde asıl doldurduğu boşluk ise TDP davranışlarını temel bir iddia üzerinden test etmesi olmuştur.

Bu çalışma uluslararası ilişkilerde devletlerin davranışlarını liberal teoriler üzerinden açıklayan görüşlere yer verilmemiş ve bu bağlamda liberal teorilerin perspektifi TDP'ye uygulanmamıştır. Bu yüzden, liberal teoriler açısından literatürdeki boşluğu dolduramamıştır. Bununla birlikte, objektif ulusal çıkarın ölçümlenebileceği askeri operasyon ile sonuçlanan olaylar dışındaki örnekler ele alınmamıştır. Objektif ulusal çıkarın ortaya koyulabileceği askeri operasyon ile sonuçlanmayan ama tehdit oluşturan vakaların test edilmemesi sebebiyle literatürdeki boşluğu dolduramamıştır.

Objektif ulusal çıkar argümanının TDP üzerinden test edilmesini esas alan bu çalışmanın daha açıklayıcı olması adına bazı geliştirebilecek hususlar bulunmaktadır. İlk olarak, objektif ulusal çıkar iddiasını başka bir devletin benzer örnekleri ile karşılaştırılarak çalışma güçlendirilebilir. İkinci olarak, çalışmanın argümanına ters düştüğü gözükten bir örnek ele alınıp, bu farklılığın aslında kaynağının aynı yönde olduğu çıkarımı yapılarak çalışma geliştirilebilir. Son olarak, teorik testinin yapıldığı TDP askeri operasyon ile sonuçlanmayan ama çalışmada ele alınan örnekler ile davranışların aynı nedenle belirlendiği örnekler seçilerek çalışma güçlendirilebilir.

Kaynakça

Acun, Can, ve Bünyamin Keskin. *PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG*. Ankara: SETA, 2016.

AK PARTİ. *2002-2013 Döneminde Dışişleri Bakanlığı Faaliyetleri*. Ankara: AK Parti, 2013.

Almond, Gabriel, ve Sidney Verba. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Boston: Little Brown, 1965.

Arcayürek, Cüneyt. *Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1984.

Artuç, İbrahim. *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 1989.

Atabey, Mithat. *Türk Dış Politikası*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014.

Aydın, Mustafa. «Cumhuriyet'in kırılma noktaları.»

Aydoğdu, Ahmet. *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci"*. Ankara: Asil Yayın, 2005.

Bennet, Andrew. «Process Tracing and Causal Inference.» *Rethink Social Inquiry Diverse Tools, Shared Standards* içinde, yazar Henry E. Brady ve David Collier, 207-219. Rowman Littlefield Publishers.

Berger, Thomas U. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1998.

Birand, Mehmet Ali. *30 Sıcak Gün*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1990.

Bölükbaşı, Deniz. *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası*. İstanbul: Doğan Kitap, 2008.

Bölükbaşı, Süha. *Barışçı Çözumsuzlük*. Ankara: İmge Kitabevi, 2011.

«Charter of the United Nations.» *Chapter VII- Action with respect to Threats to Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression.*

Coller, David. «Understanding Process Tracing.» *Political Science & Politics*, 2011.

Cop, Burak. «Turkey's Operation in Syria and the Future of Syrian Civil War.» *E-International Relations*. 26 Eylül 2016. <http://www.e-ir.info/2016/09/26/turkeys-operation-in-syria-and-the-future-of-the-syrian-civil-war/>, (Aralık 22, 2017 tarihinde erişilmiştir).

Çalış, Şaban. *Ulus, Devlet ve Kimlik Labirentinde Türk Dış Politikası*. Ankara: Liberte Yayınları, 2011.

Çalış, Şaban, ve Hüseyin Bağcı. «Atatürk's Foreign Policy understanding and Application.» *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 198-201.

Çay, Abdülhaluk. *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1989.

Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları, 2012.

Denктаş, Rauf. *Kıbrıs Girit Olmasın*. Remzi Yayınevi, 2004.

Deringil, Selim. *Turkish Foreign Policy During the Second World War: an "active" neutrality*, . Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Dinçer, Bahadır, ve Mustafa Kutluay. «The Arab Spring: A Game Changer in Turkey-EU Relations?» *Perspectives on European Politics and Society*, 2013: 418-430.

Duman, Bilgay. *Irak İslam Devleti ve El-Nusra Cephesi Birleşiyor mu? Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 2013.

Efegil, Ertan. *Körfez Krizi ve Türk Dış Politikası Karar Verme Modeli*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2012.

Erdoğan, Şemsettin, ve Ergün Deligöz. «Irak Şam İslam Devleti(İŞİD): Gücü ve Geleceği.» *Savunma Bilimleri Dergisi*, 2015: 5-37.

Frankel, Joseph. *National Interest*. Praeger Publishers, 1970.

Frankel, Joseph. «National Interest: A Vindication.» *International Journal* 24, 1969: 717-725.

Gönlübol, Mehmet. «1983-1990 Dönem Türk Dış Politikası.» *Olaylarla Türk Dış Politikası* içinde, yazan Mehmet Gönlübol, 609-633. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996.

Gözen, Ramazan. *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: Palme Yayıncılık, 2009.

Gray, Colin S. «Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back.» *Review of International Studies*, 1999: 49-60.

Habertürk. 22 Temmuz 2014. <http://www.haberturk.com/haber/haber/972325-kibris-baris-harekati> (Kasım 26, 2017 tarihinde erişilmiştir).

Hürriyet. *Hurriyet*. 2017 Ocak 18. <http://www.hurriyet.com.tr/kiliste-deas-roketlerinin-bir-yillik-bilancosu-40339055>, (Aralık 23, 2017 tarihinde erişilmiştir).

İsmail, Sabahattin. *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çözüğü ve Unutulan Yıllar*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı.

Johnston, Alastair Iain. «Thinking about Strategic Culture.» *International Security*, 1995: 32-64.

Kasapoğlu, Can. *Aljazeera*. 2017.

<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/02/operation-euphrates-shield-progress-scope-170201133525121.html> (Kasım 25, 2017 tarihinde erişilmiştir).

Kegley, Charles. «Neoliberal Challenge to Realist Theories of World Politics: An Introduction.» *St. Martin's Press*, 1995.

Keohane, Robert. *Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond*. New York: Columbia University Press, 1986.

Kilo, Michel. «Syria...the road to where?» *Contemporary Arab Affairs* 5, 2011.

Klein, Bradley S. «Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics.» *Review of International Studies*, 1988: 133-148.

Klein, Yitzhak. «A theory of strategic culture.» *Comparative Strategy*, 2007: 3-23.

Kohan, Robert.

Lantis, Jeffrey S. *Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism*. Defence Threat Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office, 2006.

Lawrance, Neuman. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Essex: Pearson International Edition, 2014.

Legro, Jeffrey W. *Cooperation Under Fire: Anglo-German Restraint during World War II*. Ithaca: Cornell University Press, 1995.

Lobell, Steven E. «Threat Assessment, the State and Foreign Policy: a Neoclassical Realist Model.» Cambridge University Press, 2009.

Lobell, Steven E., Norrin M Ripsman, ve Jeffrey W. Taliaferro. «Neoclassical Realism.» *Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy* içinde. Cambridge University Press, 2009.

Manisalı, Erol. *Dünden Bugüne Kıbrıs*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 2002.

McLean, Wayne. «Understanding Turkish Foreign Policy Practice.» *Turkish Studies* 449-464.

Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. WW Norton Company, 2011.

Mercan, Hüseyin. *Suriye: Rejim ve Dış Politika*. İstanbul: Açılım Kitap, 2012.

Meyer, Christop. «Convergence towards a European strategic culture? A constructivist framework for explaining changing norms.» *European Journal of International Relations*, 2005: 523-549.

Morgenthau, Hans. «Another 'Great Debate': The National Interest of the United States.» *American Political Science Review*, 1952: 961-988.

Morgenthau, ve Thompson. *Politics Among Nations*. McGraw-Hill Education, 2005.

- Mütercimler, Erol. *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı*. Ankara: Arba Yayınları, 1993.
- Oberling, Pierre. *Kıbrıs Faciası*. Çeviren Fahir Armaoğlu. Ankara: T.T.K Yayınları, 1990.
- Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- . *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II: 1980-2011*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Özersay, Kudret. *Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir inceleme*. Ankara: Asam Yayınları, 2002.
- Przeworski, Adam, ve Henry Teune. *The Logic of Comparative Social Inquiry*. Wiley-Interscience, 1970.
- Rose, Gideon. «Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy.» *Cambridge University Press*, 1998: 144-172.
- Sağsen, İlhan. «Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması.» *Orta Doğu Analiz* 57-60.
- Sander, Oral. *Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi, 2013.
- Shaih, Michael, Doran, ve Salman. «Syria The Ghosts of Hama.» *The Arab Awakening America and the Transformation of the Middle East* içinde, yazar Kenneth Pollack. Washington: The Brookings Institution Press, 2011.
- Snyder, Jack. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*. Santa Monica: Rand Corporation, 1977.
- Sönmezoğlu, Faruk. *Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınları, 2004.
- Süer, Berna. «Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi.» *Akademik Orta Doğu*, 2012: 1-20.
- Şahin, Haluk. *Johnson Mektubu: Türk-ABD İlişkilerini Değiştiren Olayın Perde Arkası*. İstanbul: Gendaş, 2002.

Şen, Yağmur. «Suriye'de Arap Baharı.» *Yasama Dergisi* 56-79.

Tamçelik, Soyalp. *Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçişi 1878-1919*. İstanbul: KKTC Cumhurbaşkanlığı, 1997.

Tarakçı, Mustafa. *Kıbrıs Barış Harekatı*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2010.

Taşdemir, Fatma, ve Adem Özer. «The Operation Euphrates Shield from the Persepective of use of Force Law.» *Akademik Hassaiyetler*, 2017: 53-70.

The Global Coalition. <http://theglobalcoalition.org/> (Aralık 2, 2017 tarihinde erişilmiştir).

Tülümen, Turgut. *Hayat Boyu Kıbrıs*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.

Türkmen, İlter. *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası*. 2010: BİLGESAM, 2010.

Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. Waveland Press, 2010.

Weldes, Jutta. «Constructing national interests.» *European Journal of International Relations*, 1996: 275-318.

Yalçın, Hasan Basri. «Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme.» *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2015: 209-229.

Yavuzalp, Ercüment. *Liderimiz ve Dış Politika*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1996.

Yeşiltaş, Murat, Merve Seren, ve Necdet Özçelik. *Operation Euphrates Shield Implementation and Lessons Learned*. Ankara: SETA, 2017.